

THE PALIVERSE PROJECT

Το σύμπαν της σοφίας του Βούδα

Σχόλια (Aṭṭhakathā)

Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια (Sutta Piṭaka -
Aṭṭhakathā)

5. Η συλλογή των μικρών κειμένων (5. Khuddaka Nikāya -
Aṭṭhakathā)

15. Σχόλια για το βιβλίο των ιστοριών γέννησης-2 (15. Jātaka-
aṭṭhakathā-2)

18. Το βιβλίο των πενήντα (18. Pañhāsanipāto)

PaliVerse

5. Η συλλογή των μικρών κειμένων

15. Σχόλια για το βιβλίο των ιστοριών γέννησης-2

18. Paṇḍāsaniṇīpāto

526. Niḷinikājātakavaṇṇanā

Uddayhate janapadoti idaṃ satthā jetavane viharanto purāṇadutiyikāpalobhanaṃ ārabba kathesi. Kathento ca taṃ bhikkhuṃ “kena ukkaṇṭhāpitosi”ti pucchitvā “purāṇadutiyikāyā”ti vutte “na esā kho, bhikkhu, idāneva tava anattakārikā, pubbepe tvaṃ etaṃ nissāya jhānā parihāyitvā mahāvināsaṃ patto”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto udiccabrāhmaṇamahāsālakule nibbattitvā vayappatto uggahitasippo isipabbajjaṃ pabbijitvā jhānābhiññā nibbattetvā himavantapadese vāsaṃ kappesi. Alambusājātake vuttanayeneva taṃ paṭicca ekā migī gabbhaṃ paṭilabhitvā puttaṃ vijāyi, “isisiṅgo”tvevassa nāmaṃ ahosi. Atha naṃ pitā vayappattaṃ pabbājetvā kasiṇaparikkammaṃ uggaṇhāpesi. So nacirasseva jhānābhiññā uppādetvā jhānasukhena kīḷi, ghoratapo paramadhitindriyo ahosi. Tassa sīlatejena sakkassa bhavanaṃ kampi. Sakko āvajjento taṃ kāraṇaṃ ñatvā “upāyenassa sīlaṃ bhindissāmī”ti tīṇi saṃvaccharāṇi sakalakāsiraṭṭhe vuṭṭhiṃ nivāresi, raṭṭhaṃ aggidaḍḍhaṃ viya ahosi. Sasse asampajjamāne dubbhikkhapīḷitā manussā sannipatitvā rājaṅgaṇe upakkosiṃsu. Atha ne rājā vātapāne tṭhito “kiṃ eta”nti pucchi. “Mahārāja, tīṇi saṃvaccharāṇi devassa avassantattā sakalaraṭṭhaṃ uddayhati, manussā dukkhitā, devaṃ vassāpehi, devā”ti. Rājā sīlaṃ samādiyitvā uposathaṃ upavasanto vassaṃ vassāpetuṃ nāsakkhi.

Tasmiṃ kāle sakko aḍḍharattasamaye tassa sirigabbhaṃ pavisitvā ekobhāsaṃ katvā vehāse aṭṭhāsi. Rājā taṃ disvā “kosi tva”nti pucchi. “Sakkohamasmī”ti. “Kenatthenāgatosi”ti? “Vassati te, mahārāja, raṭṭhe devo”ti? “Na vassatī”ti. “Jānāsi panassa avassanakāraṇa”nti? “Na jānāmi, sakkā”ti. “Mahārāja, himavantapadese isisiṅgo nāma tāpaso paṭivasati ghoratapo paramadhitindriyo. So nibaddhaṃ deve vassante kujjhitvā ākāsaṃ olokesi, tasmā devo na vassatī”ti. “Idāni panettha kiṃ kātabba”nti? “Tassa tape bhinne devo vassissatī”ti. “Ko panassa tapaṃ bhindituṃ samattho”ti? “Dhītā te, mahārāja, niḷinikā samatthā, taṃ pakkosāpetvā ‘asukaṭṭhānaṃ nāma gantvā tāpasassa tapaṃ bhindāhī’ti pesehi”ti. Evaṃ so rājānaṃ anusāsितvā sakaṭṭhānameva agamāsi. Rājā punadivase amaccehi saddhiṃ mantetvā dhītaraṃ pakkosāpetvā paṭhamaṃ gāthamāha -

1. “Uddayhate janapado, raṭṭhañcāpi vinassati;
Ehi niḷinike gaccha, taṃ me brāhmaṇamānayā”ti.

Tattha taṃ meti taṃ mama anattakāriṃ brāhmaṇaṃ attano vasaṃ ānehi,
kilesarativasenassa sīlaṃ bhindāhīti.

Taṃ sutvā sā dutiyaṃ gāthamāha -

2. “Nāhaṃ dukkhakkhamā rāja, nāhaṃ addhānakovidā;
Kathaṃ ahaṃ gamissāmi, vanaṃ kuñjarasevita”nti.

Tattha dukkhakkhamāti ahaṃ, mahārāja, dukkhassa khamā na homi, addhānampi na jānāmi, sāhaṃ kathaṃ gamissāmīti.

Tato rājā dve gāthāyo abhāsi -

3. “Phītaṃ janapadaṃ gantvā, hatthinā ca rathena ca;
Dārusaṅghāṭayānena, evaṃ gaccha niḷinike.
4. “Hatthiassarathe pattī, gacchevādāya khattiye;
Taveva vaṇṇarūpena, vasaṃ tamānayissasī”ti.

3-4. Tattha dārusaṅghāṭayānenāti, amma, niḷinike na tvaṃ padasā gamissasi, phītaṃ pana subhikkhaṃ khemaṃ attano janapadaṃ hatthivāhanehi ca rathavāhanehi ca gantvā tato parampi ajjhokāse paṭicchannena vayhādina udakaṭṭhāne nāvāsāṅkhātena dārusaṅghāṭayānena gaccha. Vaṇṇarūpenāti evaṃ akilamamānā gantvā tava vaṇṇena ceva rūpasampadāya ca taṃ brāhmaṇaṃ attano vasaṃ ānayissasīti.

Evaṃ so dhītarā saddhiṃ akathetabbampi raṭṭhaparipālaṇaṃ nissāya kathesi. Sāpi “sādhū”ti sampaṭicchī. Athassā sabbaṃ dātabbayuttakaṃ datvā amaccehi saddhiṃ uyyojesi. Amaccā taṃ ādāya paccantaṃ patvā tattha khandhāvāraṃ nivāsāpetvā rājadhītaraṃ ukkhipāpetvā vanacarakena desitena maggena himavantam pavisitvā pubbaṇhasamaye tassa assamapadassa samīpaṃ pāpuṇṇisu. Tasmīṃ khaṇe bodhisatto puttaṃ assamapade nivāsāpetvā sayam phalāphalatthāya araṇṇaṃ pavitṭho hoti. Vanacarako sayam assamaṃ agantvā tassa pana dassanaṭṭhāne ṭhatvā niḷinikāya taṃ dassento dve gāthā abhāsi -

5. “Kadalīdhajapaṇṇāṇo, ābhujīparivārīto;
Eso padissati rammo, isisiṅgassa assamo.
6. “Eso aggissa saṅkhāto, eso dhūmo padissati;
Maññe no aggiṃ hāpeti, isisiṅgo mahiddhiko”ti.

5-6. Tattha kadalīsaṅkhātā dhajā paṇṇāṇaṃ assāti kadalīdhajapaṇṇāṇo. Ābhujīparivārītō bhujapattavanaparikkhitto. Saṅkhātōti eso aggi assa isisiṅgassa jhānena saṅkhāto paccakkhagato jalati. Maññe no agginti aggiṃ no hāpeti juhāti paricaratīti maññāmi.

Amaccāpi bodhisattassa araṇṇaṃ pavitṭhavelāya assamaṃ parivāretvā ārakkhaṃ ṭhapetvā rājadhītaraṃ isivesaṃ gāhāpetvā suvaṇṇacīrakena nivāsanaṇṇapāraṇaṃ katvā sabbālaṅkārehi alaṅkaritvā tantubaddhaṃ cittageṇḍukaṃ gāhāpetvā assamapadaṃ pesetvā sayam bahi rakkhantā aṭṭhaṃsu. Sā tena geṇḍukena kīlanti caṅkamakoṭiyaṃ otari. Tasmīṃ khaṇe isisiṅgo paṇṇasāladvāre pāsāṇaphalake nisinno hoti. So taṃ āgacchantiṃ disvā bhītatasito utṭhāya paṇṇasālaṃ pavisitvā aṭṭhāsi. Sāpissa paṇṇasāladvāraṃ gantvā kīḷiyeva. Satthā taṅca tato uttari ca atthaṃ pakāsento tisso gāthā abhāsi -

7. “Taṅca disvāna āyantiṃ, āmuttamaṇikuṇḍalaṃ;
Isisiṅgo pāvisi bhīto, assamaṃ paṇṇachādanaṃ.

8. “Assamassa ca sã dvāre, geṇḍukenassa kīlati;
Vidaṃsayantī aṅgāni, guyhaṃ pakāsītāni ca.
9. “Tañca disvāna kīlantiṃ, paṇṇasālagato jaṭi;
Assamā nikkhamitvāna, idaṃ vacanamabravī”ti.

7-9. Tattha geṇḍukenassāti assa isisiṅgassa assamadvāre geṇḍukena kīlati.
Vidaṃsayantīti dassentī. Guyhaṃ pakāsītāni cāti guyhañca rahassaṅgaṃ pakāsītāni
ca pākātāni mukhahatthādīni. Abravīti so kira paṇṇasālāya t̥hatvā cintesi - “sacāyaṃ
yakkho bhavēyya, paṇṇasālaṃ pavisitvā maṃ murumurāpetvā khādeyya, nāyaṃ
yakkho, tāpaso bhavissatī”ti assamā nikkhamitvā pucchanto gāthamāha -

- 10.** “Ambho ko nāma so rukkho, yassa tevaṃgataṃ phalaṃ;
Dūrepi khittam̐ pacceṭi, na taṃ ohāya gacchatī”ti.

Tattha yassa tevaṃgataṃ phalanti yassa tava rukkhassa evaṃgatikaṃ manoramam̐
phalaṃ. Ko nāma so rukkhoti citragenḍukassa adiṭṭhapubbattā “rukkhaphalena tena
bhavitabba”nti maññamāno evaṃ pucchati.

Athassa sã rukkhaṃ ācikkhantī gāthamāha -

- 11.** “Assamassa mama brahme, samīpe gandhamādane;
Bahavo tādīsā rukkhā, yassa tevaṃgataṃ phalaṃ;
Dūrepi khittam̐ pacceṭi, na maṃ ohāya gacchatī”ti.

Tattha samīpe gandhamādaneti gandhamādanapabbate mama assamassa samīpe.
Yassa tevaṃgantanti yassa evaṃgataṃ, ta-kāro byañjanasandhikaroti.

Iti sã musāvādaṃ abhāsi. Itaropi saddahitvā “tāpaso eso”ti saññāya paṭisanthāraṃ
karonto gāthamāha -

- 12.** “Etū bhavaṃ assamimaṃ adetu, pajjañca bhakkhañca paṭicca dammi;
Idamāsaṇaṃ atra bhavaṃ nisīdatu, ito bhavaṃ mūlaphalāni bhuñjatū”ti.

Tattha assamimanti assamaṃ imaṃ bhavaṃ pavisatu. Adetūti yathāsannihitaṃ
āhāraṃ paribhuñjatu. Pajjanti pādabbhañjanaṃ. Bhakkhanti madhuraphalāphalaṃ.
Paṭicchāti paṭiggaṇha. Idamāsananti pavitṭhakāle evamāha.

Tassā paṇṇasālaṃ pavisitvā kaṭṭhattharaṇe nisīdantiyā suvaṇṇacīrake dvidhā gate
sarīraṃ appaṭicchannaṃ ahosi. Tāpaso mātugāmasarīrassa adiṭṭhapubbattā taṃ
disvā “vaṇṇo eso”ti saññāya evamāha -

- 13.** “Kiṃ te idaṃ ūrūnamantarasmim̐, supicchitaṃ kaṇharivappakāsati;
Akkhāhi me pucchito etamatthaṃ, kose nu te uttamaṅgaṃ pavitṭha”nti.

Tattha supicchitanti dvinnam̐ ūrūnaṃ samāgamakāle suphusitaṃ
sippipuṭamukhasaṅṭhānaṃ. Subhalakkhaṇena hi asamannāgatāya taṃ t̥hānaṃ
āvāṭadhātukaṃ hoti, samannāgatāya abbhunnaṃ sippipuṭamukhasaṅṭhānaṃ.
Kaṇharivappakāsātīti ubhosu passesu kālakaṃ viya khāyati. Kose nu te uttamaṅgaṃ
pavitṭhanti tava uttamaṅgaṃ liṅgaṅṭhānaṃ na paññāyati, kiṃ nu taṃ tava
sarīrasaṅkhāte kose pavitṭhanti pucchati.

Atha naṃ sā vañcayantī gāthādvayamāha -

14. “Ahaṃ vane mūlaphalesanaṃ caraṃ, āsādayiṃ acchaṃ sughorarūpaṃ;
So maṃ patitvā sahasājjhappatto, panujja maṃ abbahi uttamaṅgaṃ.

15. “Svāyaṃ vaṇo khajjati kaṇḍuvāyati, sabbañca kālaṃ na labhāmi sātāṃ;
Paho bhavaṃ kaṇḍumimaṃ vinetuṃ, kurutaṃ bhavaṃ yācito
brāhmaṇattha”nti.

14-15. Tattha āsādayinti ghaṭṭesiṃ, āgacchantaṃ disvā leḍḍunā paharinti attho.
Patitvāti upadhāvitvā. Sahasājjhappattoti mamaṃ sahasā ajjhappatto sampatto.
Panujjāti atha maṃ potetvā. Abbahīti mukhena mama uttamaṅgaṃ luñcitvā pakkāmi,
tato paṭṭhāya imasmiṃ ṭhāne vaṇo jāto. Svāyanti so ayaṃ tato paṭṭhāya mayhaṃ
vaṇo khajjati ceva kaṇḍuvañca karoti, tappaccayā sāhaṃ sabbakālaṃ
kāyikacetāsikasukhaṃ na labhāmi. Pahoti pahu samattho. Brāhmaṇatthanti bhavaṃ
mayā yācito imaṃ brāhmaṇassa atthaṃ karotu, idaṃ me dukkhaṃ harāhīti vadati.

So tassā musāvādaṃ “sabhāvo”ti saddahitvā “sace te evaṃ sukhaṃ hoti,
karissāmī”ti taṃ padesaṃ oloketvā anantaraṃ gāthamāha -

16. “Gambhīrarūpo te vaṇo salohito, apūtiko vaṇagandho mahā ca;
Karomi te kiñci kasāyayogaṃ, yathā bhavaṃ paramasukhī bhaveyyā”ti.

Tattha salohitoti rattobhāso. Apūtikoti pūtimaṃsarahito. Vaṇagandhoti thokaṃ
duggandho. Kasāyayoganti ahaṃ keci rukkhakasāye gahetvā tava ekaṃ
kasāyayogaṃ karomīti.

Tato niḷinikā gāthamāha

17. “Na mantayogā na kasāyayogā, na osadhā brahmacāri kamanti;
Yaṃ te mudu tena vinehi kaṇḍuṃ, yathā ahaṃ paramasukhī bhaveyya”nti.

Tattha kamantīti, bho brahmacāri, imasmiṃ mama vaṇe neva mantayogā, na
kasāyayogā, na pupphaphalādīni osadhāni kamanti, anekavāraṃ katehipi tehi etassa
phāsukabhāvo na bhūtapubbo. Yaṃ pana te etaṃ mudu aṅgajātaṃ, tena
ghaṭṭiyamānasseva tassa kaṇḍu na hoti, tasmā tena vinehi kaṇḍunti.

So “saccaṃ eso bhaṇatī”ti sallakkhetvā “methunasamsaggena sīlaṃ bhijjati, jhānaṃ
antaradhāyati”ti ajānanto mātugāmassa aditṭhapubbattā methunadhammassa ca
ajānanabhāvena “bhesajja”nti vadantiyā tāya methunaṃ paṭisevi. Tāvadevassa
sīlaṃ bhijji, jhānaṃ parihāyi. So dve tayo vāre samsaggaṃ katvā kilanto hutvā
nikkhamitvā saraṃ oruyha nhatvā paṭippassaddhadaratho āgantvā paṇṇasālāyaṃ
nisīditvā punapi taṃ “tāpaso”ti maññamāno vasanaṭṭhānaṃ pucchanto gāthamāha -

18. “Ito nu bhoto katamena assamo, kacci bhavaṃ abhiraṃsasi araṇṇhe;
Kacci nu te mūlaphalaṃ pahūtaṃ, kacci bhavantaṃ na vihiṃsanti vālā”ti.

Tattha katamenāti ito katamena disābhāgena bhoto assamo. Bhavanti
ālapanametāṃ.

Tato niḷinikā catasso gāthāyo abhāsi -

19. “Ito ujum uttarāyaṃ disāyaṃ, khemā nadī himavatā pabhāvī;

Tassā tīre assamo mayha rammo, aho bhavaṃ assamaṃ mayhaṃ passe.

20. “Ambā ca sālā tilakā ca jambuyo, uddālakā pāṭaliyo ca phullā;
Samantato kimpurisābhigītaṃ, aho bhavaṃ assamaṃ mayhaṃ passe.
21. “Tālā ca mūlā ca phalā ca mettha, vaṇṇena gandhena upetarūpaṃ;
Taṃ bhūmibhāgehi upetarūpaṃ, aho bhavaṃ assamaṃ mayhaṃ passe.
22. “Phalā ca mūlā ca pahūtamettha, vaṇṇena gandhena rasenupeṭā;
Āyanti ca luddakā taṃ padesaṃ, mā me tato mūlaphalaṃ ahāsu”nti.

19-22. Tattha uttarāyanti uttarāya. Khemāti evaṃnāmikā nadī. Himavatā pabhāvīti himavantato pavattati. Ahoti patthanatthe nipāto. Uddālakāti vātaghātakā. Kimpurisābhigītanti samantato parivāretvā madhurasaddena gāyantehi kimpurisehi abhigītaṃ. Tālā ca mūlā ca phalā ca metthāti ettha mama assame pāsādikā tālarukkhā ca tesaññeva vaṇṇagandhādisampannā kandasāṅkhātā mūlā ca phalā ca. Pahūtametthāti nānārukkhaphalā ca rukkhavallimūlā ca pahūtā ettha. Mā me tatoti taṃ mama assamapadaṃ sambahulā luddakā āgacchanti, mayā cettha āharitvā ṭhapitaṃ bahu madhurasamūlaphalāphalaṃ atthi, te mayi cirāyante mūlaphalāphalaṃ hareyyuṃ. Te tato mama mūlaphalāphalaṃ mā hariṃsu, tasmā sacepi mayā saddhiṃ āgantukāmo, ehi, no ce, ahaṃ gamissāmīti āha.

Taṃ sutvā tāpaso yāva pitu āgamanā adhivāsāpetuṃ gāthamāha -

- 23.** “Pitā mamaṃ mūlaphalesanaṃ gato, idāni āgacchati sāyakāle;
Ubhova gacchāmase assamaṃ taṃ, yāva pitā mūlaphalato etū”ti.

Tattha ubhova gacchāmaseti mama pitu ārocetvā ubhova gamissāma.

Tato sā cintesi - “ayaṃ tāva araññeva vaḍḍhitabhāvena mama itthibhāvaṃ na jānāti, pitā panassa maṃ disvāva jānitvā ‘tvaṃ idha kiṃ karosī’ti kājakoṭiyā paharitvā sīsampi me bhindeyya, tasmīṃ anāgateyyeva mayā gantuṃ vaṭṭati, āgamanakammampi me niṭṭhita”nti. Sā tassa āgamanūpāyaṃ ācikkhantī itaraṃ gāthamāha -

- 24.** “Aññe bahū isayo sādhurūpā, rājīsayo anumagge vasanti;
Teyeva pucchesi mamassamaṃ taṃ, te taṃ nayissantī mamaṃ sakāse”ti.

Tattha rājīsayoti, samma, mayā na sakkā cirāyituṃ, aññe pana sādhusabhāvā rājīsayo ca brāhmaṇīsayo ca anumagge mama assamamaggapasse vasanti, ahaṃ tesaṃ ācikkhitvā gamissāmi, tvaṃ te puccheyyāsi, te taṃ mama santikaṃ nayissantīti.

Evaṃ sā attano palāyanūpāyaṃ katvā paṇṇasālato nikkhamitvā taṃ olokentameva “tvaṃ nivattā”ti vatvā āgamanamaggeneva amaccānaṃ santikaṃ agamāsi. Te taṃ gahetvā khandhāvāraṃ gantvā anupubbena bārāṇasiṃ pāpuṇṇīsu. Sakkopi taṃ divasameva tussitvā sakalaraṭṭhe devaṃ vassāpesi, tato subhikkhaṃ janapadaṃ ahoṣi. Isisiṅgatāpasassapi tāya pakkantamattāya eva kāye dāho uppajji. So kampanto paṇṇasālaṃ pavisitvā vākacīraṃ pārūpitvā socanto nipajji. Bodhisatto sāyaṃ āgantvā puttaṃ apassanto “kahaṃ nu kho gato”ti kājaṃ otāretvā paṇṇasālaṃ pavisitvā taṃ nipannaṃ disvā “tāta, kiṃ karosī”ti piṭṭhiṃ parimajjanto tisso gāthā abhāsi -

25. “Na te kaṭṭhāni bhinnāni, na te udakamābhatam;
Aggīpi te na hāpito, kiṃ nu mandova jhāyasi.
26. “Bhinnāni kaṭṭhāni huto ca aggi, tapanīpi te samitā brahmacārī;
Pīṭhañca mayham udakañca hoti, ramasi tuvam brahmabhūto puratthā.
27. “Abhinnakaṭṭhosi anābhatodako, ahāpitaggīsi asiddhabhojano;
Na me tuvam ālapasī mamajja, naṭṭham nu kiṃ cetasañca dukkha”nti.

25-27. Tattha bhinnānīti araṇṇato uddhaṭāni. Na hāpitoti na jalito. Bhinnānīti pubbe tayā mamāgamanavelāya kaṭṭhāni uddhaṭāneva honti. Huto ca aggīti aggi ca huto hoti. Tapanīti visibbanaaggisañkhātā tapanīpi te samitāva sayameva saṃvidahitāva hoti. Pīṭhanti mama āsanatthāya pīṭhañca paññattameva hoti. Udakañcāti pādadhovanaudakampi upaṭṭhāpitameva hoti. Brahmabhūtoti tuvampi ito puratthā setṭhabhūto imasmim assame abhiraṃsi. Abhinnakaṭṭhosīti so dāni ajja anuddhaṭakaṭṭhosi. Asiddhabhojanoti na te kiñci amhākaṃ kandaṃvā vā paṇṇam vā seditam. Mamajjāti, mama putta, ajja na me tvam ālapasi. Naṭṭham nu kinti kiṃ nu te naṭṭham vā, kiṃ cetasaṃ vā dukkham, akkhāhi me nipannakāraṇanti pucchati.

So pitu vacanam sutvā tam kāraṇam kathento āha -

28. “Idhāgamā jaṭilo brahmacārī, sudassaneyyo sutanū vineti;
Nevātidigho na panātirasso, sukaṇḥakaṇḥacchadanehi bhoto.
29. “Amassujāto apurāṇavaṇṇī, ādhārarūpañca panassa kaṇṭhe;
Dve yamā gaṇḍā ure sujātā, suvaṇṇatindukanibhā pabhassarā.
30. “Mukhañca tassa bhusadassaneyyam, kaṇṇesu lambanti ca kuñcitaggā;
Te jotare carato māṇavassa, suttañca yam saṃyamanam jaṭānam.
31. “Aññā ca tassa saṃyamāni catasso, nīlā pītā lohikā ca setā;
Tā piṃsare carato māṇavassa, tiriṭisaṅghāriva pāvusaṃhi.
32. “Na mikhalam muñjamayam dhāreti, na santhare no pana pabbajassa;
Tā jotare jaghanantare vilaggā, sateratā vijjurivantalikkhe.
33. “Akhīlakāni ca avaṇṭakāni, heṭṭhā nabhyā kaṭṭisaṃmohitāni;
Aghaṭṭitā niccakīlam karonti, ham tāta kiṃrukkhaphalāni tāni.
34. “Jaṭā ca tassa bhusadassaneyyā, parosatam vellitagga sugandhā;
Dvedhā siro sādhu vibhattarūpo, aho nu kho mayha tathā jaṭāssu.
35. “Yadā ca so pakirati tā jaṭāyo, vaṇṇena gandhena upetarūpā;
Nīluppalam vātasameritamva, tatheva saṃvāti panassamo ayam.
36. “Paṅko ca tassa bhusadassaneyyo, netādiso yādiso mayham kāye;
So vāyati erito mālutena, vanam yathā aggagimhe suphullam.
37. “Nihanti so rukkhaphalam pathabyā, sucittarūpam ruciram dassaneyyam;
Khittañca tassa punarehi hattham, ham tāta kiṃrukkhaphalam nu kho tam.

38. “Dantā ca tassa bhusadassaneyyā, suddhā samā saṅkhavarūpapannā;
Mano pasādenti vivariyamānā, na hi nūna so sākamakhādi tehi.
39. “Akakkasaṃ aggaḷitaṃ muhuṃ muduṃ, ujuṃ anuddhataṃ acapalamassa
bhāsitaṃ;
Rudaṃ manuññaṃ karavīkasussaraṃ, hadayaṅgamaṃ rañjayateva me mano.
40. “Bindussaro nātivisaṭṭhavākyo, na nūna sajjhāyamatippayutto;
Icchāmi bho taṃ punadeva daṭṭhuṃ, mitto hi me māṇavohu puratthā.
41. “Susandhi sabbattha vimaṭṭhimaṃ vaṇaṃ, puthū sujātaṃ
kharapattasannibhaṃ;
Teneva maṃ uttariyāna māṇavo, vivaritaṃ ūruṃ jaghanena piḷayi.
42. “Tapanti ābhanti virocāre ca, sateratā vijjurivantalikkhe;
Bāhā mudū añjanalomasādisā, vicitravaṭṭaṅgulikāssa sobhare.
43. “Akakkasaṅgo na ca dīghalomo, nakhāssa dīghā api lohitaggā;
Mudūhi bāhāhi palissajanto, kalyāṇarūpo ramayaṃ upaṭṭhahi.
44. “Dumassa tūlūpanibhā pabhassarā, suvaṇṇakambutalavaṭṭasucchavi;
Hatthā mudū tehi maṃ samphusitvā, ito gato tena maṃ dahanti tāta.
45. “Na nūna so khārividhaṃ ahāsi, na nūna so kaṭṭhāni sayāṃ abhañji;
Na nūna so hanti dume kuṭṭhāriyā, na hissa hatthesu khilāni atthi.
46. “Accho ca kho tassa vaṇaṃ akāsi, so maṃbravi ‘sukhitaṃ maṃ karohi’;
Tāhaṃ kariṃ tena mamāsi sokhyaṃ, so cabravi ‘sukhitosmī’ti brahme.
47. “Ayañca te mālūvapaṇṇasanthatā, vikiṇṇarūpāva mayā ca tena ca;
Kilantarūpā udaye ramitvā, punappunaṃ paṇṇakuṭiṃ vajāma.
48. “Na majja mantā paṭibhanti tāta, na aggihuttaṃ napi yaññatantaṃ;
Na cāpi te mūlaphalāni bhuñje, yāva na passāmi taṃ brahmacāriṃ.
49. “Addhā pajānāsi tuvampi tāta, yassaṃ disaṃ vasate brahmacārī;
Taṃ maṃ disaṃ pāpaya tāta khippaṃ, mā te ahaṃ amarimassamamhi.
50. “Vicitraphullañhi vanaṃ sutāṃ mayā, dijābhigghuṭṭhaṃ dijaṅghasevitaṃ;
Taṃ maṃ vanaṃ pāpaya tāta khippaṃ, purā te pāṇaṃ vijahāmi assame’ti.

28-50. Tattha idhāgamāti, tāta, imaṃ assamapadaṃ āgato. Sudassaneyyoti suṭṭhu dassaneyyo. Sutanūti suṭṭhu tanuko nātikiso nātithūlo. Vinetīti attano sarīrappabhāya assamapadaṃ ekobhāsaṃ viya vineti pūreti. Sukaṇḥakaṇḥacchadanehi bhototi, tāta, tassa bhoto sukaṇḥehi kaṇḥacchadanehi bhamaravaṇṇehi kesehi sukaṇḥasīsāṃ sumajjitamaṇimayaṃ viya khāyati. Amassūjātoti na tāvassa massu jāyati, taruṇoyeva. Apurāṇavaṇṇīti acirapabbajito. Ādhārarūpañca paṇassa kaṇṭheti kaṇṭhe ca paṇassa amhākaṃ bhikkhābhājanatṭhapanāṃ pattādhārasadisāṃ piḷandhanaṃ

atthīti muttāhāraṃ sandhāya vadati. Gaṇḍāti thane sandhāyāha. Ure sujātāti uramhi sujātā. “Urato”tipi pāṭho. Pabhassarāti pabhāsampannā. “Pabhāsare”tipi pāṭho, obhāsantīti attho.

Bhusadassaneyyanti ativiya dassanīyaṃ. Kuñcitaggāti sīhakuṇḍalaṃ sandhāya vadati. Suttañcāti yaṃ tassa jaṭābandhanasuttaṃ, tampi jotati pabhaṃ muñcati. “Saṃyamāni catasso”ti iminā maṇisuvanṇapavālarajataṃ mayāni cattāri piḷandhanāni dasseti. Tā piṃsareti tāni piḷandhanāni pāvusaṃhi pavuṭṭhe deve tiriṭisaṅghā viya viravanti. Mikhalanti mekhalāṃ, ayameva vā pāṭho. Idaṃ nivatthakañcanacīrakaṃ sandhāyāha. Na santhareti na vāke. Idaṃ vuttaṃ hoti - tāta, yathā mayaṃ tiṇamayaṃ vā vākamayaṃ vā cīrakaṃ dhārema, na tathā so, so pana suvaṇṇacīrakaṃ dhāretīti. Akhīlakānīti atacāni nippanṇāni. Kaṭṭisamohitānīti kaṭṭiyaṃ baddhāni. Niccakīlaṃ karontīti aghaṭṭitānīpi niccakālaṃ kilāyanti. Haṃ, tātāti hambho, tāta. Kiṃ rukkhaphalāni tānīti tāni tassa māṇavassa suttāruḷhāni kaṭṭiyaṃ baddhāni katararukkhaphalāni nāmāti maṇisaṅghāṭiṃ sandhāyāha.

Jaṭāti jaṭāmaṇḍalākārena baddharatanamissakakesavaṭṭiyo sandhāyāha. Vellitaggāti kuñcitaggā. Dvedhāsīroti tassa sīsaṃ dvedhā katvā baddhānaṃ jaṭānaṃ vasena suṭṭhu vibhatarūpaṃ. Tathāti yathā tassa māṇavassa jaṭā, tathā tumhehi mama na baddhā, aho vata mamapi tathā assūti patthento āha. Upetarūpāti upetasabhāvā. Vātasameritaṃvāti yathā nāma nīluppalaṃ vātena samīritaṃ, tatheva ayaṃ imasmiṃ vanasaṅḍe assamo saṃvāti. Netādisoti, tāta, yādiso mama kāye paṅko, netādiso tassa sarīre. So hi dassanīyo ceva sugandho ca. Aggagimheti vasantasamaye.

Nihantīti paharati. Kiṃ rukkhaphalaṃ nu kho tanti katararukkhassa nu kho taṃ phalaṃ. Saṅkhavarūpapannāti sudhotasaṅkhapaṭibhāgā. Na hi nūna so sākamakhādi tehi na nūna so māṇavo mayaṃ viya tehi dantehi rukkhapaṇṇāni ceva mūlaphalāphalāni ca khādi. Amhākañhi tāni khādantānaṃ sabalā paṇṇavaṇṇā dantāti dīpeti.

Akakkasanti, tāta, tassa bhāsitaṃ aphaṇṇaṃ agalitaṃ, punappunaṃ vadantassāpi madhuratāya muhuṃ muduṃ, apamussatāya ujuṃ, avikkhattatāya anuddhaṭaṃ, patiṭṭhitatāya acapalaṃ. Rudanti bhāsamānassa sarasaṅkhātāṃ rudampi manoharaṃ karavīkassa viya sussaraṃ sumadhuraṃ. Rañjayatevāti mama mano rañjatiyeva. Bindussaroti piṇḍitassaro. Māṇavohūti so hi māṇavo puratthā mama mitto ahu.

Susandhi sabbattha vimaṭṭhimaṃ vaṇanti tāta tassa māṇavassa ūrūnaṃ antare ekaṃ vaṇaṃ atthi, taṃ susandhi suphusitaṃ sippipuṭaṃ mukhasadisāṃ, sabbattha vimaṭṭhaṃ samantato maṭṭhaṃ. Puthūti mahantaṃ. Sujātanti susaṇṭhitaṃ. Kharapattasannibhanti supupphitapadumamakuḷasannibhaṃ. Uttariyānāti uttaritvā avattharitvā. Piḷayīti piḷesi. Tapantīti tassa māṇavassa sarīrato niccharantā suvaṇṇavaṇṇaṃsiyo jalanti obhāsanti virocanti ca. Bāhāti bāhāpissa mudū. Añjanalomasādisāti añjanasādisēhi lomehi samannāgatā. Vicitravaṭṭaṅgulikāssa sobhareti hatthāpissa varalakkaṇavacitrāhi pavālaṅkurasadisāhi vaṭṭaṅgulīhi samannāgatā sobhanti.

Akakkasaṅgoti kacchupīlakādirahitaṅgapaccaṅgo. Ramayaṃ upaṭṭhahīti maṃ ramayanto upaṭṭhahi paricari. Tūlūpanibhāti mudubhāvassa upamā. Suvaṇṇakambutalavaṭṭasucchavīti suvaṇṇamayaṃ ādāsatalaṃ viya vaṭṭā ca succhavi ca, parimaṇḍalatalā ceva sundaracchavi cāti attho. Samphusitvāti suṭṭhu phusitvā

attano hatthasamphassaṃ mama sarīre pharāpetvā. Ito gatoti mama olokentasseva ito gato. Tena maṃ dahantīti tena tassa hatthasamphassena idāni maṃ dahanti. Tathā hi tassa gatakālato paṭṭhāya mama sarīre dāho uṭṭhito, tenamhi domanassappatto nipannoti.

Na nūna so khāriividhanti, tāta, nūna so māṇavo na khāribhāraṃ ukkhipitvā vicari. Khilānīti kilāni, “ayameva vā pāṭho. Sokhyanti sukhaṃ. Māluvapaṇṇasanthatā vikiṇṇarūpāvāti, tāta, ayaṃ tava māluvapaṇṇasanthatā ajja mayā ca tena ca aññaṃaññaṃ parāmasanāliṅganavasena parivattantehi vikiṇṇā viya ākulabyākulā jātā. Punappunaṃ paṇṇakuṭiṃ vajāmāti, tāta, ahañca so ca abhiramitvā kilantarūpā paṇṇasālato nikkhamitvā udakaṃ pavisitvā ramitvā vigatadarathā punappunaṃ imeva kuṭiṃ pavisāmāti vadati.

Na majja mantāti ajja mama tassa gatakālato paṭṭhāya neva mantā paṭibhanti na upaṭṭhahanti na ruccanti. Na aggihuttaṃ napi yaññatantanti mahābrahmuno ārāddhanatthāya kattabbahomavidhūpanādiyaññakiriyāpi me na paṭibhāti na upaṭṭhāti na ruccati. Na cāpi teti tayā ābhatamūlaphalāphalānīpi na bhuñjāmi. Yassaṃ disanti yassaṃ disāyaṃ. Vananti tassa māṇavassa assamaṃ parivāretvā ṭhitavananti.

Tassevaṃ vilapantassa taṃ vilāpaṃ sutvā mahāsatto “ekāya itthiyā imassa sīlaṃ bhinnaṃ bhavissatī”ti ñatvā taṃ ovaḍanto cha gāthāyo abhāsi -

51. “Imasmāhaṃ jotirase vanamhi, gandhabbadevaccharasaṅghasevite;
Isīnamāvāse sanantanamhi, netādisaṃ aratīṃ pāpuṇetha.
52. “Bhavanti mittāni atho na honti, ñātīsu mittesu karonti pemaṃ;
Ayañca jammo kissa vā nivittṭho, yo neva jānāti ‘kutomhi āgato’.
53. “Saṃvāsena hi mittāni, sandhīyanti punappunaṃ;
Sveva mitto asaṃgantu, asaṃvāsena jīrati.
54. “Sace tuvaṃ dakkhasi brahmacāriṃ, sace tuvaṃ sallape brahmacārinā;
Sampannasassaṃva mahodakena, tapogaṇaṃ khippamimaṃ pahissasi.
55. “Punapi ce dakkhasi brahmacāriṃ, punapi ce sallape brahmacārinā;
Sampannasassaṃva mahodakena, usmāgataṃ khippamimaṃ pahissasi.
56. “Bhūtāni hetāni caranti tāta, virūparūpena manussaloke;
Na tāni sevetha naro sapañño, āsajja naṃ nassati brahmacārī”ti.

51-56. Tattha imasmāti imasmiṃ. Hanti nipātamattaṃ. Jotiraseti hūyamānassa jotino raṃsiobhāsīte. Sanantanamhīti porāṇake. Pāpuṇethāti pāpuṇeyya. Idaṃ vuttaṃ hoti - tāta, evarūpe vane vasanto yaṃ aratīṃ tvaṃ patto, etādisaṃ na pāpuṇeyya paṇḍito kulaputto, pattuṃ nārahatīti attho.

“Bhavanti”ti imaṃ gāthaṃ mahāsatto antogatameva bhāsati. Ayamettha adhippāyo - loka sattānaṃ mittāni nāma hontipi na hontipi tattha yesaṃ honti, te attano ñātīsu ca mittesu ca pemaṃ karonti. Ayañca jammoti migasiṅgo lāmakko. Kissa vā nivittṭhoti kena nāma kāraṇena tasmiṃ mātugāme mittasaññāya nivittṭho, so migiyā kucchismiṃ nibbattitvā araññe vaḍḍhitattā “kutomhi āgato”ti attano āgataṭṭhānamattampi na jānāti, pageva ñātimitteti.

Punappunanti, tāta, mittāni nāma punappunaṃ saṃvāsena saṃsevanena sandhīyanti ghaṭīyanti. Sveva mittoti so eva mitto asaṃgantu asaṃgacchantaṃ purissaṃ tena asaṃgamasāṅkhātena asaṃvāsena jīrati vinassati. Saceti tasmā, tāta, sace tvaṃ punapi taṃ dakkhasi, tena vā sallapissasi, atha yathā nāma nipphannasassaṃ mahoghena harīyati, evaṃ imaṃ attano tapogunaṃ pahissasi hāressasīti attho. Usmāgataṃ samaṇatejaṃ.

Virūparūpenāti vividharūpena. Idaṃ vuttaṃ hoti - tāta, manussalokasmiṃhi etāni yakkhinisaṅkhātāni bhūtāni vividharūpapaṭicchannena attano rūpena attano vasaṃ gate khādituṃ caranti, tāni sapaṇṇo naro na sevetha. Tādisaṃhi bhūtaṃ āsajja naṃ patvā nassati brahmacārī, diṭṭhosi tāya yakkhiniyā na khāditoti puttaṃ ovadi.

So pitu kathaṃ sutvā “yakkhinī kira sā”ti bhūto cittaṃ nivattetvā “tāta, etto na gamissāmi, khamatha me”ti khamāpesi. Sopi naṃ samassāsetvā “ehi tvaṃ, māṇava, mettaṃ bhāvehi, karuṇaṃ, muditaṃ, upekkha”nti brahmavihārabhāvanaṃ ācikkhi. So tathā paṭipajjitvā puna jhānābhiññā nibbattesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale paṭiṭṭhahi. Tadā niḷinikā purāṇadutiyikā ahosi, isisiṅgo ukkaṇṭhitabhikkhu, pitā pana ahameva ahosinti.

Niḷinikājātakavaṇṇanā paṭhamā.

527. Ummādaṇṭijātakavaṇṇanā

Nivesanaṃ kassanudaṃ sunandāti idaṃ satthā jetavane viharanto ukkaṇṭhitabhikkhuṃ ārabha kathesi. So kirekadivasam sāvattiyam piṇḍāya caranto ekaṃ alaṅkatapaṭiyattaṃ uttamarūpadhamaṃ itthiṃ oloketvā paṭibaddhacitto hutvā cittaṃ nivattetuṃ asakkonto vihārameva āgantvā tato paṭṭhāya sallavidhho viya rāgāturo bhantamigapaṭibhāgo kiso dhamanīsanthatagatto uppaṇḍuppaṇḍukajāto anabhirato ekiriyaṃpathepi cittassādaṃ alabhanto ācariyavattādīni pahāya uddesaparipucchākammaṭṭhānānuyogarahito vihāsi. So sahāyabhikkhūhi “pubbe tvaṃ, āvuso, santindriyo vipasannamukhavaṇṇo, idāni no tathā, kiṃ nu kho kāraṇa”nti puttḥo, “āvuso, anabhiratomhī”ti āha. Atha naṃ te “abhiramāvuso, sāsane, buddhuppādo nāma dullabho, tathā saddhammassavanaṃ manussapaṭilābho ca, so tvaṃ manussapaṭilābhaṃ paṭilābhivā dukkhassantakiriyaṃ patthayamāno assumukhaṃ ṇātijanaṃ pahāya saddhāya pabbajitvā kiṃkāraṇā kilesavasam yāsi, kilesā nāmete gaṇḍuppādakapāṇakaṃ upādāya sabbabāla janasādhāraṇā, ye tesam vatthubhūtā, tepi appassādā kāmā bahudukkhā bahupāyāsā, ādīnavo ettha bhiyyo. Aṭṭhikaṅkalūpamā kāmā, maṃsapesūpamā kāmā, tiṇukkūpamā kāmā, aṅgārakāsūpamā kāmā, supinakūpamā kāmā, yācitakūpamā kāmā, rukkhaphalūpamā kāmā, asisūnūpamā kāmā, sattisūlūpamā kāmā, sappasirūpamā kāmā, aggikkhandhūpamā kāmā, tvaṃ nāma evarūpe buddhasāsane pabbajitvā evaṃ anattakāraṇaṃ kilesānaṃ vasaṃ gatosī”ti ovaditvā attano kathaṃ gāhāpetuṃ asakkontā satthu santikaṃ dhammasabhaṃ netvā “kiṃ, bhikkhave, aniccamānakaṃ bhikkhuṃ ānayaṭṭhā”ti vutte, “bhante, ayaṃ kira bhikkhu ukkaṇṭhito”ti āhaṃsu. Satthā “saccaṃ kirā”ti pucchitvā “saccaṃ, bhante”ti vutte “bhikkhu porāṇakapaṇḍitā rajjaṃ anusāsantāpi kilese uppanne tassa vasaṃ āgantvā cittaṃ nivāretvā na ayuttakaṃ kariṃsū”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte siviraṭṭhe ariṭṭhapuranagare sivi nāma rājā rajjaṃ kāresi. Bodhisatto tassa aggamahesiyā kucchismiṃ nibbatti, “sivikumāro” tvevassa nāmaṃ kariṃsu. Senāpatissapi putto jāyi, “abhipārako” tissa nāmaṃ kariṃsu. Te ubhopi sahāyā hutvā abhivaḍḍhantā soḷasavassikā hutvā takkasilaṃ gantvā sippaṃ uggaṇhitvā āgamiṃsu. Rājā puttassa rajjaṃ adāsi. Sopi abhipārakaṃ senāpatiṭṭhāne ṭhapetvā dhammena rajjaṃ kāresi. Tasmimyeva nagare tiriṭivacchassa nāma asītikoṭivibhavassa seṭṭhino dhītā nibbatti uttamarūpadharā sobhaggappattā subhalakkhaṇena samannāgatā, tassā nāmaggaḥaṇadivase “ummādanī” ti nāmaṃ kariṃsu. Sā soḷasavassikakāle atikkantamānusavaṇṇā devaccharā viya abhirūpā dassanīyā pāsādikā paramāya vaṇṇapokkharatāya samannāgatā ahosi. Ye ye puthujjanā taṃ passantī, te te sakabhāvena saṇṭhātuṃ asakkontā surāpānamadamattā viya kilesamadena mattā hutvā satīṃ paccupaṭṭhāpetuṃ samatthā nāma nāhesuṃ.

Athassā pitā tiriṭivaccho rājānaṃ upasaṅkamitvā “deva, mama gehe itthiratanāṃ uppannaṃ, raññaṃ anucchavikaṃ, lakkhaṇapāṭhake brāhmaṇe pesetvā taṃ vīmaṃsāpetvā yathārucci karohī” ti āha. Rājā “sādhū” ti vatvā brāhmaṇe pesesi. Te seṭṭhigehaṃ gantvā katasakkārasammānā pāyāsaṃ paribhuñjiṃsu. Tasmim̐ khaṇe ummādanī sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitā tesāṃ santikaṃ agamāsi. Te taṃ disvā satīṃ paccupaṭṭhāpetuṃ asakkontā kilesamadamattā hutvā attano vipakatabhojanabhāvaṃ na jāniṃsu. Ekacce ālopaṃ gahetvā “bhuñjissāmā” ti saññāya sīse ṭhapesuṃ, ekacce upakacchantare khipiṃsu, ekacce bhittiṃ pahariṃsu, sabbeva ummattakā ahesuṃ. Sā te disvā “ime kira mama lakkhaṇaṃ vīmaṃsissanti, gīvāyaṃ ne gahetvā nīharathā” ti nīharāpesi. Te maṅkubhūtā rājanivesanaṃ gantvā ummādanīyā kuddhā “deva, sā itthī kālakaṇṇī, na tumhākaṃ anucchavikā” ti vadiṃsu. Rājā “kālakaṇṇī kirā” ti na taṃ āṇāpesi. Sā taṃ pavattiṃ sutvā “ahaṃ kira kālakaṇṇī raññaṃ na gahitā, kālakaṇṇīyo nāma na evarūpā hontī” ti vatvā “hotu, sace pana taṃ rājānaṃ passissāmi, jānissāmi” ti tasmim̐ āghātaṃ bandhi. Atha naṃ pitā abhipārakassa adāsi, sā tassa piyā ahosi manāpā.

Kassa pana kammaṃ nissandena sā evaṃ abhirūpā ahosīti? Rattavattadānassa nissandenāti. Sā kira atīte bārāṇasiyaṃ daliddakule nibbattitvā ussavadivase puññasampannā itthiyo kusumbharattavattaṃ nivāsetvā alaṅkatā kīlantiyo disvā tādisaṃ vattaṃ nivāsetvā kīlītukāmā hutvā mātāpitūnaṃ ārocetvā tehi, “amma, mayaṃ daliddā, kuto no evarūpaṃ vatta” nti vutte “tena hi maṃ ekasmiṃ aḍḍhakule bhatīṃ kātuṃ anujānātha, te mama guṇaṃ ñatvā dassanti” ti vatvā tehi anuññātā ekaṃ kulaṃ upasaṅkamitvā “kusumbharattavattena bhatīṃ karomī” ti āha. Atha naṃ te “tīṇi saṃvaccharāṇi kamme kate tava guṇaṃ ñatvā dassāmā” ti vadiṃsu. Sā “sādhū” ti paṭissuṇitvā kammaṃ paṭipajji. Te tassā guṇaṃ ñatvā aparipuṇṇesuyeva tīsu saṃvacchaṇesu tassā ghanakusumbharattavattena saddhiṃ aññaṃpi vattaṃ datvā “tava sahāyikāhi saddhiṃ gantvā nhatvā nivāsehi” ti taṃ pesayiṃsu. Sā sahāyikā ādāya gantvā rattavattaṃ nadītīre ṭhapetvā nhāyi.

Tasmim̐ khaṇe eko kassapadasabalassa sāvako acchinnacīvaro sākhābhaṅgaṃ nivāsetvā ca pārūpitvā ca taṃ padesaṃ pāpuṇi. Sā taṃ disvā “ayaṃ bhaddanto acchinnacīvaro bhavissati, pubbepe adinnabhāvena me nivāsanaṃ dullabhaṃ jātā” nti taṃ vattaṃ dvidhā phāletvā “ekaṃ koṭṭhāsaṃ ayyassa dassāmī” ti cintetvā uttaritvā attano nivāsanaṃ nivāsetvā “tiṭṭhatha, bhante” ti vatvā therāṃ vanditvā rattavattaṃ majjhe phāletvā tassekaṃ koṭṭhāsaṃ adāsi. So ekamante paṭicchanne ṭhatvā sākhābhaṅgaṃ chaḍḍetvā tassekaṃ kaṇṇaṃ nivāsetvā ekaṃ pārūpitvā

nikkhami. Athassa vatthobhāsenā sakalasaṁsāraṁ taruṇasūriyo viya ekobhāsaṁ ahosi. Sā taṁ disvā “mayhaṁ ayyo paṭhamāṁ na sobhati, idāni taruṇasūriyo viya virocati, idampi etasseva dassāmi”ti dutiyampi koṭṭhāsaṁ datvā “bhante, ahaṁ bhava bhava vicarantī uttamarūpadharā bhaveyyaṁ, maṁ disvā koci puriso sakabhāvena saṇṭhātuṁ mā asakkhi, mayā abhirūpatarā nāma aññā mā hotū”ti patthanāṁ paṭṭhapesi. Theropi anumodanaṁ katvā pakkāmi.

Sā devaloke saṁsaraṇtī tasmim kāle ariṭṭhapure nibbattitvā tathā abhirūpā ahosi. Atha tasmim nagare kattikachāṇaṁ ghoṣayimṣu, kattikapuṇṇamāyaṁ nagaraṁ sajjayimṣu. Abhipārako attano āraṁkhaṭṭhānaṁ gacchanto taṁ āmantetvā “bhadde, ummādanti ajja kattikarattivāro chaṇo, rājā nagaraṁ padakkhiṇaṁ karonto paṭhamāṁ imaṁ gehadvāraṁ āgamissati, mā kho tassa attānaṁ dassesi, sopi taṁ disvā satim upaṭṭhāpetuṁ na sakkhissati”ti āha. Sā “gaccha tvaṁ, sāmi, ahaṁ jānissāmi”ti sampāṭicchitvā tasmim gate dāsiṁ āṇāpesi “rañño imaṁ gehadvāraṁ āgataṁ kile mayhaṁ āroceyyāsi”ti. Atha sūriye atthaṅgate uggahe puṇṇacande devanagare viya nagare alaṅkate sabbadisāsu dīpesu jalitesu rājā sabbālaṅkārapaṭimaṇḍito ājaññarathavaragato amaccagaṇaparivuto mahantena yasena nagaraṁ padakkhiṇaṁ karonto paṭhamameva abhipārakassa gehadvāraṁ āgamāsi. Taṁ pana gehaṁ manosilāvaṇṇapākāraparikkhittaṁ alaṅkatadvāraṭṭhālakāṁ sobhaggappattaṁ pāsādikaṁ. Tasmim khaṇe dāsi ummādantiyā ārocesi. Sā pupphasamuggaṁ gāhāpetvā kinnarilīlāya vātapānaṁ nissāya ṭhitā rañño pupphāni khiṇi. So taṁ ulloketvā kilesamadamatto satim upaṭṭhāpetuṁ asakkonto “abhipārakasetaṁ geha”nti sañjānitumpi nāsakkhi, atha sārathim āmantetvā pucchanto dve gāthā abhāsi -

57. “Nivesanaṁ kassa nudaṁ sunanda, pākārena paṇḍumayena guttaṁ;
Kā dissati aggisikhāva dūre, vehāyasaṁ pabbataggeva acci.
58. “Dhītā nvayaṁ kassa sunanda hoti, suṇisā nvayaṁ kassa athopi bhariyā;
Akkhāhi me khippamidheva puṭṭho, avāvaṭṭa yadi vā atthi bhattā”ti.

57-58. Tattha kassa nudanti kassa nu idaṁ. Paṇḍumayenāti rattitṭhakamayena. Dissatīti vātapāne ṭhitā paññāyati. Accīti analajālakkhandaṁ. Dhītā nvayanti dhītā nu ayaṁ. Avāvaṭṭati apetaṁ vāraṇā apariggahā. Bhattāti yadi vā assā sāmiko atthi, etaṁ me akkhāhīti.

Athassa so ācikkhanto dve gāthā abhāsi -

59. “Ahañhi jānāmi janinda etaṁ, matyā ca petyā ca athopi assā;
Taveva so puriso bhūmipāla, rattindivaṁ appamatto tavatthe.
60. “Iddho ca phīto ca suvaḍḍhito ca, amacco ca te aññataro janinda;
Tassesā bhariyābhipārakassa, ummādanti nāmadheyena rājā”ti.

59-60. Tattha matyā ca petyā cāti mātito ca pitito cetāṁ jānāmi. Athopi assāti atha sāmikampi assā jānāmīti vadati. Iddhoti samiddho. Phītoti vatthālaṅkārehi supupphito. Suvaḍḍhitoti suṭṭhu vuddho. Nāmadheyenāti nāmena. Ayañhi yo naṁ passati, taṁ ummādeti, satimassa paccupaṭṭhāpetuṁ na deti, tasmā ummādanti vuccati.

Taṁ sutvā rājā nāmaṁ assā thomento anantaraṁ gāthamāha -

- 61.** “Ambho ambho nāmamidaṃ imissā, matyā ca petyā ca kataṃ susādhū;
Tadā hi mayhaṃ avalokayantī, ummattakaṃ ummadantī akāsī”ti.

Tattha matyā ca petyā cāti mātara ca pitarā ca. Mayhanti upayogatthe sampadānavacanaṃ. Avalokayantīti mayā avalokitā sayampi maṃ avalokayantī maṃ ummattakaṃ akāsīti attho.

Sā tassa kampitabhāvaṃ ñatvā vātapānaṃ thaketvā sirigabbhameva agamāsi. Raññopi tassā diṭṭhakālato paṭṭhāya nagaraṃ padakkhiṇakaraṇe cittameva nāhosi. So sārathim āmantetvā, “samma sunanda, rathaṃ nivattehi, ayaṃ chaṇo amhākaṃ nānucchaviko, abhipārakassa senāpatissevānucchaviko, rajjampi tassevānucchavika”nti rathaṃ nivattāpetvā pāsādaṃ abhiruyha sirisayane nipajjitvā vippalapanto āha -

62. “Yā puṇṇamāse migamandalocanā, upāvisi puṇḍarīkattacaṅgī;
Dve puṇṇamāyo tadahū amaññaṃ, disvāna pārāvatarattavāsiniṃ.
63. “Aḷārapamhehi subhehi vaggubhi, palobhayantī maṃ yadā udikkhati;
Vijambhamānā harateva me mano, jātā vane kimpurisīva pabbate.
64. “Tadā hi brahatī sāmā, āmuttamaṇikuṇḍalā;
Ekaccavasanā nārī, migī bhantāvudikkhati.
65. “Kadāssu maṃ tambanakhā sulomā, bāhā mudū candanasāralittā;
Vaṭṭaṅgulī sannatadhīrakuttiyā, nārī upaṇṇissati sīsato subhā.
66. “Kadāssu maṃ kañcanajāluracchadā, dhītā tirīṭissa vilaggamajjhā;
Mudūhi bāhāhi palissajissati, brahāvane jātadumaṃva māluvā.
67. “Kadāssu lākhārasarattasucchavī, bindutthanī puṇḍarīkattacaṅgī;
Mukhaṃ mukhena upanāmayissati, soṇḍova soṇḍassa surāya thālaṃ.
68. “Yadāddasaṃ taṃ tiṭṭhantiṃ, sabbabhaddaṃ manoramaṃ;
Tato sakassa cittassa, nāvabodhāmi kañcinaṃ.
69. “Ummādantimahaṃ daṭṭhā, āmuttamaṇikuṇḍalaṃ;
Na supāmi divāratthiṃ, sahassaṃva parājito.
70. “Sakko ce me varaṃ dajjā, so ca labbhetha me varo;
Ekarattaṃ dirattaṃ vā, bhavyeayaṃ abhipārako;
Ummādantyā ramitvāna, sivrājā tato siya”nti.

62-70. Tattha puṇṇamāseti puṇṇacandāya rattiyā. Migamandalocanāti kaṇḍasantāsena palāyitvā vanantare ṭhatvā luddaṃ olokentiyā migiyā viya mandāni locanāni assāti migamandalocanā. Upāvisīti padumavaṇṇena karatalena pupphāni khipitvā maṃ oloketi vātapāne nisīdi. Puṇḍarīkattacaṅgīti rattapadumavaṇṇasarīrā. Dve puṇṇamāyoti ahaṃ tadahu tasmim chaṇadivase taṃ pārāvatapādasamānavāṇṇarattavatthanivatthaṃ disvā tassā mukhasobhaṃ olovento ekassa pācīnalokadhātuto ekassa abhipārakassa senāpatino nivesaneti dvinnāṃ puṇṇacandānaṃ uggaṭattā dve puṇṇamāyo amaññim. Aḷārapamhehīti visālapakhumehi. Subhehīti parisuddhehi. Vaggubhīti madhurākārehi. Udikkhatīti

evarūpehi nettehi yasmiṃ khaṇe oloketi. Pabbateti yathā himavantapabbate supupphitavane vīṇaṃ ādāya tantissarena attano saraṃ saṃsandantī kimpurisi kimpurisassa maṇaṃ harati, evaṃ harateva me manoti vippalapati.

Brahātīti ulārā. Sāmāti suvaṇṇavaṇṇasāmā. Ekaccavasanāti ekaccikavasanā, ekavatthanivatthāti attho. Bhantāvudikkhatīti saṇhakesā puthunalāṭṭhā āyatabhamū visālakkhī tuṅganāsā rattoṭṭhā setadantā tikhiṇadāṭṭhā suvaṭṭitagīvā sutanubāhu susaṇṭhitapayodharā karamitamajjhā visālasaṇṇī suvaṇṇakadalisaṃmānoru sā uttamitthī tasmīṃ khaṇe maṃ udikkantī bhayena vanaṃ pavisitvā puna nivattitvā luddaṃ udikkantī bhantā migīva maṃ udikkhatīti vadati. Bāhāmudūti mudubāhā. Sannatadhīrakuttiyāti suphusitachekakaraṇā. Upaṇṇissati manti sā subhā nārī kadā nu maṃ tehi tambanakhehi sīsato paṭṭhāya sannatena dhīrena karaṇena paritosessatīti patthento vilapati.

Kaṇṇanajāluracchadāti kaṇṇanamayauracchadālaṅkāṛā. Vilaggamajjhāti vilaggasarīrā tanumajjhimā. Brahāvaneti mahāvane. Lākhārasarattasucchavīti hatthapādātalaaggaṇakhaṇṇamaṃsesu lākhārasarattamaṇipavālavāṇṇā. Bindutthanīti udakapupphulaparimaṇḍalatthanī. Tatoti yadā taṃ tiṭṭhantiṃ addasaṃ, tato paṭṭhāya. Sakassa cittassāti attano cittassa anissaro jātomaṇṇī adhippāyo. Kaṇṇinanti kaṇṇi “ayaṃ asuko nāmā”ti na jānāmi, ummattako jātomaṇṇī vadati. Daṭṭhāti disvā. Na supāmaṇṇī neva rattiṃ, na divā niddaṃ labhāmi. So ca labbhetthāti yaṃ me sakko varaṃ dadeyya, so ca me varo labbhettha, labheyyāhaṃ taṃ varanti attho.

Atha te amaccā abhipārakassapi ārocayimṃsu -“sāmi rājā, nagaraṃ padakkhiṇaṃ karonto tumhākaṃ gharadvāraṃ patvā nivattitvā pāsādaṃ abhiruhī”ti. So attano gehaṃ gantvā ummādaṇṇiṃ āmantetvā “bhadda, kacci raṇṇo attānaṃ dassesī”ti pucchi. “Sāmi, eko mahodaro mahādāṭṭhiko rathe ṭhatvā āgato puriso atthi, ahaṃ taṃ rājā vā arājā vāti na jānāmi, eko issaroti pana vutte vātapāne ṭhatvā pupphāni khipiṃ, so tāvadeva nivattitvā gato”ti. So taṃ sutvā “nāsitomaṇṇi tayā”ti punadivase pātova rājanivesanaṃ āruya sirigabbhadvāre ṭhatvā raṇṇo ummādaṇṇiṃ nissāya vippalāpaṃ sutvā “ayaṃ ummādaṇṇiṃ paṭibaddhacitto jāto, taṃ alabhanto marissati, raṇṇo ca mama ca agūṇaṃ mocetvā imassa mayā jīvitamaṇṇi dātuṃ vaṭṭatī”ti attano nivesanaṃ gantvā ekaṃ daḷhamantaṃ upaṭṭhākaṃ pakkosāpetvā, “tāta, asukaṭṭhāne susiracetiyarukkho atthi, tvaṃ kaṇṇi ajānāpetvā atthaṅgate sūriye tattha gantvā antorukkhe nisīda, ahaṃ tattha balikammaṃ karonto taṃ ṭhānaṃ patvā devatā namassanto, ‘sāmi devarāja, amhākaṃ rājā nagaramhi chaṇe vattamāne akīḷitvā sirigabbhaṃ pavisitvā vippalapantova nipanno, mayaṃ tattha kāraṇaṃ na jānāma, rājā devatānaṃ bahūpakāro, anusaṃvaccharaṃ sahasaṃ vissajjetvā balikammaṃ karoti, idaṃ nāma nissāya rājā vippalapatīti ācikkhatta, raṇṇo no jīvitadānaṃ dethā”ti yācissāmi, tvaṃ tasmīṃ khaṇe saddaṃ parivattitvā, ‘senāpati, tumhākaṃ raṇṇo byādhi nāma natthi, so pana tava bhariyāya ummādaṇṇiṃ paṭibaddhacitto. Sace naṃ labhissati, jīvissati, no ce, marissati. Sace tassa jīvitamaṇṇi icchasi, ummādaṇṇimassa dehī”ti vadeyyāsī”ti evaṃ taṃ uggaṇhāpetvā uyyojesi.

So gantvā tasmīṃ rukkhe nisīditvā punadivase senāpatinā amaccagaṇaparivutena taṃ ṭhānaṃ gantvā yācito tathā abhāsi. Senāpati “sādhū”ti vatvā devataṃ vanditvā amacce jānāpetvā nagaraṃ pavisitvā rājanivesanaṃ āruya sirigabbhadvāraṃ ākoṭesi. Rājā satīṃ upaṭṭhapetvā “ko eso”ti pucchi. Ahaṃ, deva, abhipārakoti. Athassa rājā dvāraṃ vivari. So pavisitvā rājānaṃ vanditvā gāthamāha -

- 71.** “Bhūtāni me bhūtapatī namassato, āgamma yakkho idametadabravi;
Rañño mano ummadantiyā niviṭṭho, dadāmi te taṃ paricārayassū”ti.

Tattha namassatoti tumhākaṃ vippalāpakāraṇajānanatthaṃ balikammaṃ katvā namassantassa. Tanti ahaṃ taṃ ummādantiṃ tumhākaṃ paricārikaṃ katvā dadāmīti.

Atha naṃ rājā, “samma abhipāraka, mama ummādantiyā paṭibaddhacittatāya vippalapitabhāvaṃ yakkhāpi jānanti”ti pucchi. Āma, devāti. So “sabbalokena kira me lāmakabhāvo ñāto”ti lajjidhamme patiṭṭhāya anantaraṃ gāthamāha -

- 72.** “Puñña ca dhamse amaro na camhi, jano ca me pāpamidañca jañña;
Bhuso ca tyassa manaso vighāto, datvā piyaṃ ummadantiṃ adaṭṭhā”ti.

Tattha dhamseti, samma abhipāraka, ahaṃ tāya saddhiṃ kilesavasena paricārento puññato ca dhamseyyaṃ, tāya saddhiṃ paricāritamattena amaro ca na homi, mahājano ca me imaṃ lāmakabhāvaṃ jāneyya, tato “ayuttaṃ rañña kata”nti garaheyya, tañca mama datvā pacchā piyabhariyaṃ adaṭṭhā tava manaso vighāto cassāti attho.

Sesā ubhinnampi vacanapaṭivacanagāthā honti -

73. “Janinda nāññatra tayā mayā vā, sabbāpi kammaṣa katassa jañña;
Yaṃ te mayā ummadanti padinnā, bhusehi rājā vanathaṃ sajāhi.
74. “Yo pāpakaṃ kammakaraṃ manusso, so maññati māyida maññiṃsu aññe;
Passanti bhūtāni karontametaṃ, yuttā ca ye honti narā pathabyā.
75. “Añño nu te koci naro pathabyā, saddheyya lokasmi na me piyāti;
Bhuso ca tyassa manaso vighāto, datvā piyaṃ ummadantiṃ adaṭṭhā.
76. “Addhā piyā mayha janinda esā, na sā mamaṃ appiyā bhūmipāla;
Gaccheva tvaṃ ummadantiṃ bhadante, sīhova selassa guhaṃ upeti.
77. “Na pīḷitā attadukhena dhīrā, sukhapphalaṃ kamma pariccajanti;
Sammohitā vāpi sukhena mattā, na pāpakammañca samācaranti.
78. “Tuvañhi mātā ca pitā ca mayhaṃ, bhattā patī posako devatā ca;
Dāso ahaṃ tuyha saputtadāro, yathāsukhaṃ sāmi karohi kāmaṃ.
79. “Yo ‘issaromhī’ti karoti pāpaṃ, katvā ca so nuttasate paresaṃ;
Na tena so jīvati dīghamāyu, devāpi pāpena samekkhare naṃ.
80. “Aññātaṃ sāmikehī padinnaṃ, dhamme ṭhitā ye paṭicchanti dānaṃ;
Paṭicchakā dāyakā cāpi tattha, sukhapphalaññeva karonti kammaṃ.
81. “Añño nu te koci naro pathabyā, saddheyya lokasmi na me piyāti;
Bhuso ca tyassa manaso vighāto, datvā piyaṃ ummadantiṃ adaṭṭhā.
82. “Addhā piyā mayha janinda esā, na sā mamaṃ appiyā bhūmipāla;
Yaṃ te mayā ummadanti padinnā, bhusehi rājā vanathaṃ sajāhi.

83. “Yo attadukkhena parassa dukkhaṃ, sukkena vā attasukhaṃ dahāti;
Yathevidaṃ mayha tathā paresaṃ, yo evaṃ jānāti sa vedi dhammaṃ.
84. “Añño nu te koci naro pathabyā, saddheyya lokasmi na me piyāti;
Bhuso ca tyassa manaso vighāto, datvā piyaṃ ummadantiṃ adaṭṭhā.
85. “Janinda jānāsi piyā mamesā, na sā mamaṃ appiyā bhūmipāla;
Piyena te dammi piyaṃ janinda, piyadāyino deva piyaṃ labhanti.
86. “So nūnāhaṃ vadhissāmi, attānaṃ kāmahetukaṃ;
Na hi dhammaṃ adhammena, ahaṃ vadhitumussahe.
87. “Sace tuvaṃ mayha satiṃ janinda, na kāmayāsi naravīra seṭṭha;
Cajāmi naṃ sabbajanassa sibyā, mayā pamuttaṃ tato avhayesi naṃ.
88. “Adūsiyaṃ ce abhipāraka tvam, cajāsi katte ahitāya tyassa;
Mahā ca te upavādopi assa, na cāpi tyassa nagaramhi pakkho.
89. “Ahaṃ sahissaṃ upavādametaṃ, nindaṃ pasaṃsaṃ garahañca sabbaṃ;
Mametamāgacchatu bhūmipāla, yathāsukhaṃ sivi karohi kāmaṃ.
90. “Yo neva nindaṃ na panappasaṃsaṃ, ādiyati garahaṃ nopi pūjaṃ;
Sirī ca lakkhī ca apeti tamhā, āpo suvuṭṭhīva yathā thalamhā.
91. “Yaṃ kiñci dukkhañca sukhañca etto, dhammātisārañca manovighātaṃ;
Urasā ahaṃ paccuttarissāmi sabbaṃ, pathavī yathā thāvarānaṃ tasānaṃ.
92. “Dhammātisārañca manovighātaṃ, dukkhañca nicchāmi ahaṃ paresaṃ;
Ekovimaṃ hārayissāmi bhāraṃ, dhamme t̥hito kiñci ahāpayanto.
93. “Saggūpagaṃ puññakammaṃ janinda, mā me tuvaṃ antarāyaṃ akāsi;
Dadāmi te ummadantiṃ pasanno, rājāva yaññe dhanam brāhmaṇānaṃ.
94. “Addhā tuvaṃ katte hitesi mayhaṃ, sakhā mamaṃ ummadanti tuvañca;
Nindeyyu devā pitaro ca sabbe, pāpañca passaṃ abhisamparāyaṃ.
95. “Na hetadhammaṃ sivrāja vajjuṃ, sanegamā jānapadā ca sabbe;
Yaṃ te mayā ummadanti padinnā, bhusehi rājā vanathaṃ sajāhi.
96. “Addhā tuvaṃ katte hitesi mayhaṃ, sakhā mamaṃ ummadanti tuvañca;
Satañca dhammāni sukittitāni, samuddavelāva duraccayāni.
97. “Āhuneyyo mesi hitānukampī, dhātā vidhātā casi kāmapālo;
Tayī hutā rāja mahapphalā hi, kāmena me ummadantiṃ paṭicca.
98. “Addhā hi sabbaṃ abhipāraka tvam, dhammaṃ acārī mama kattuputta;
Añño nu te ko idha sotthikattā, dvipado naro aruṇe jīvaloke.
99. “Tuvaṃ nu seṭṭho tvamanuttarosi, tvam dhammagutto dhammavidū
sumedho;
So dhammagutto cirameva jīva, dhammañca me desaya dhammapāla.

100. “Tadiṅgha abhipāraka, suṇohi vacanaṃ mama;
Dhammaṃ te desayissāmi, sataṃ āseviṃ ahaṃ.
101. “Sādhū dhammarucī rājā, sādhū paññānavā naro;
Sādhū mittānamaddubbho, pāpassākaraṇaṃ sukhaṃ.
102. “Akkodhanassa vijite, tṭhitaḍḍhammassa rājino;
Sukhaṃ manussā āsetha, sītacchāyāya saṅghare.
103. “Na cāhametaṃ abhirocayāmi, kammaṃ asamekkhakataṃ asādhū;
Ye vāpi ṇātvāna sayāṃ karonti, upamā imā mayhaṃ tuvaṃ suṇohi.
104. “Gavaṃ ce taramānānaṃ, jimaṃ gacchati puṇḍavo;
Sabbā tā jimaṃ gacchanti, nette jimaṃ gate sati.
105. “Evameva manussesu, yo hoti seṭṭhasammato;
So ce adhammaṃ carati, pageva itarā pajā;
Sabbāṃ raṭṭhaṃ dukhaṃ seti, rājā ce hoti adhammiko.
106. “Gavaṃ ce taramānānaṃ, ujaṃ gacchati puṇḍavo;
Sabbā gāvī ujaṃ yanti, nette ujaṃ gate sati.
107. “Evameva manussesu, yo hoti seṭṭhasammato;
So sace dhammaṃ carati, pageva itarā pajā;
Sabbāṃ raṭṭhaṃ sukhaṃ seti, rājā ce hoti dhammiko.
108. “Na cāpāhaṃ adhammena, amarattamabhipatthaye;
Imaṃ vā pathaviṃ sabbāṃ, vijetaṃ abhipāraka.
109. “Yaṇhi kiñci manussesu, ratanaṃ idha vijjati;
Gāvo dāso hiraṇṇaṇca, vatthiyaṃ haricandanaṃ.
110. “Assitthiyo ratanaṃ maṇikaṇca, yañcāpi me candimasūriyā abhipālayanti;
Na tassa hetu visamaṃ careyyaṃ, majjhe sivīnaṃ usabhomhi jāto.
111. “Netā hitā uggato raṭṭhapālo, dhammaṃ sivīnaṃ apacāyamāno;
So dhammamevānuvicintayanto, tasmā sake cittavase na vatto.
112. “Addhā tuvaṃ mahārāja, niccaṃ abyasanaṃ sivaṃ;
Karissasi ciraṃ rajjaṃ, paññā hi tava tādīsī.
113. “Etaṃ te anumodāma, yaṃ dhammaṃ nappamajjasi;
Dhammaṃ pamajja khattiyo, raṭṭhā cavati issaro.
114. “Dhammaṃ cara mahārāja, mātāpitūsu khattiya;
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.
115. “Dhammaṃ cara mahārāja, puttadāresu khattiya;
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.
116. “Dhammaṃ cara mahārāja, mittāmaccesu khattiya;

Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.

117. “Dhammaṃ cara mahārāja, vāhanesu balesu ca;
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.
118. “Dhammaṃ cara mahārāja, gāmesu nigamesu ca;
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.
119. “Dhammaṃ cara mahārāja, raṭṭhesu janapadesu ca;
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.
120. “Dhammaṃ cara mahārāja, samaṇabrāhmaṇesu ca;
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.
121. “Dhammaṃ cara mahārāja, migapakkhīsu khattiya;
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.
122. “Dhammaṃ cara mahārāja, dhammo ciṇṇo sukhāvaho;
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.
123. “Dhammaṃ cara mahārāja, saindā devā sabrahmakā;
Suciṇṇena divaṃ pattā, mā dhammaṃ rāja pāmado”ti.

73-123. Tattha sabbāpīti, janinda, ahametaṃ ekakova paṭicchādetvā ānessāmi, tasmā ṭhapetvā mamañca tuvañca aññā sabbāpi pajā imassa katassa ākāramattampi na jaññā na jānissanti. Bhusehīti tāya saddhiṃ abhiramanto attano taṇhāvanathaṃ bhusaṃ karohi vaḍḍhehi manorathaṃ pūrehi. Sajāhīti manorathaṃ pana pūretvā sace te na ruccati, atha naṃ sajāhi mayhameva paṭidehi. Kammakaranti, samma abhipāraka, yo manusso pāpakaṃ kammaṃ karonto, so pacchā mā idha aññe idaṃ pāpakammaṃ maññiṃsu mā jānantūti maññati cinteti, ducintitametaṃ tassa. Kiṃkāraṇā? Passanti bhūtāni karontametanti ye ca buddhā paccekabuddhā buddhaputtā iddhiyā yuttā, te ca naṃ passantiyeva. Na me piyāti, samma abhipāraka, añño nu te koci “idha lokasmiṃ sakalāyapi pathaviyā na me ummādanī piyā”ti evaṃ saddaheyya.

Sīhova selassa guhanti, mahārāja, sace tvaṃ taṃ idha na ānesi, atha yathā sīho kilesapariḷāhe uppanne sīhapotikāya vasanaṭṭhānaṃ maṇiguhaṃ upeti, evaṃ tassā vasanaṭṭhānaṃ gaccha, tattha attano patthanaṃ pūrehīti. Sukhapphalanti, samma abhipāraka, paṇḍitā attano dukkhena phuṭṭhā samānā na sukhavipākādāyakakammaṃ pariccajanti, sammohitā vāpi hutvā mohena mūlha sukhena mattā pāpakammaṃ nāma na samācaranti. Yathāsukhaṃ, sāmi, karohi kāmanti, sāmi sivrāja, attano dāsiṃ paricārentassa garahā nāma natthi, tvaṃ yathāsukhaṃ yathājjhāsayaṃ kāmaṃ karohi, attano icchaṃ pūrehīti. Na tena so jīvātīti, samma abhipāraka, yo “issaromhī”ti pāpaṃ karoti, katvā ca kiṃ maṃ devamanussā vakkhantīti na uttasati na ottappati, so tena kammena na ca dīghakālaṃ jīvati, khippameva marati, devatāpi pana “kiṃ imassa pāparañño rajjena, varamassa vālukaghaṭaṃ gale bandhitvā maraṇa”nti lāmakena cakkhunā olokenti.

Aññātakanti, mahārāja, aññesaṃ santakaṃ tehi sāmikehi padinnaṃ dānaṃ ye attano dhamme ñhiṭa paṭicchanti, te tattha paṭicchakā ca dāyakā ca sabbe pi sukhapphalameva kammaṃ karonti. Paṭiggāhake hi paṭiggaṇhante taṃ dānaṃ dāyakassa mahantaṃ vipākaṃ detīti. Yo attadukkhenāti, samma abhipāraka, yo attano dukkhena pīlito taṃ parassa dahati, attano sarīrato apanetvā parassa sarīre khipati, parassa vā sukhena attano sukhaṃ dahati, parassa sukhaṃ gahetvā attani pakkhipati, “attano dukkhaṃ harissāmī”ti paraṃ dukkhitaṃ karoti, “attānaṃ sukhessāmī”ti paraṃ dukkhitaṃ karoti, “attānaṃ sukhessāmī”ti parassa sukhaṃ nāseti, na so dhammaṃ jānāti. Yo pana evaṃ jānāti “yathevidaṃ mayhaṃ sukhadukkhaṃ, tathā paresa”nti, sa vedi dhammaṃ jānāti nāmāti ayametissā gāthāya attho.

Piyena te dammīti piyena kāraṇabhūtena piyaṃ phalaṃ patthento dammīti attho. Piyaṃ labhantīti saṃsāre saṃsarantā piyameva labhanti. Kāmahetukanti, samma abhipāraka, kāmahetukaṃ ayuttaṃ katvā “attānaṃ vadhissāmī”ti me parivitakko uppajjati. Mayha satinti mama santakaṃ. “Mayha satī”ti pi paṭho, mama santakāti evaṃ maññaṃ sace tvaṃ taṃ na kāmesīti attho. Sabbajanassāti sabbā seniyo sannipātāpetvā tassa sabbajanassa ayaṃ mayhaṃ ahitāti pariccajissāmi. Tato avhayesīti tato taṃ apariggahitattā āneyyāsi. Adūsiyanti anaparādhaṃ. Katteti tameva aparena nāmena ālapati. So hi rañño hitaṃ karoti, tasmā “kattā”ti vuccati. Na cāpi tyassāti evaṃ akiccakārīti nagare tava koci pakkhopi na bhaveyya.

Nindanti na kevalaṃ upavādameva, sacepi maṃ koci sammukhā nindissati vā pasamsissati vā, dosaṃ vā pana āropento garahissati, tampaṃ nindaṃ pasamsaṃ garahaṇca sabbāṃ saḥissāmi, sabbametaṃ mama āgacchatūti vadati. Tamhāti yo ete nindādayo na gaṇhāti, tamhā purisā issariyasaṅkhātā sirī ca paññaṃsaṅkhātā lakkhī ca thalaṭṭhānato suvuṭṭhisāṅkhāto āpo viya apeti na patiṭṭhātīti. Ettoti ito mama tassā pariccattakāraṇā. Dhammāṭisāraṇcāti dhammaṃ atikkamitvā pavattaṃ akusalaṃ vā yaṃ kiñci hoti. Paccuttarissāmīti sampaṭicchissāmi dhārayissāmi. Thāvarānaṃ tasānanti yathā mahāpathavī khīṇāsavānaṇca puthujjanānaṇca kiñci sampaṭicchati sabbāṃ adhivāseti, tathevāhampi sabbametaṃ sampaṭicchissāmi adhivāsessāmīti dīpeti. Ekovimanti ahaṃ ekova imampi attano dukkhabhāraṃ hārayissāmi dhārayissāmi vahissāmi. Dhamme ñhitoti vinicchayadhamme pavenidhamme tividhasucaritadhamme ca ñhito hutvā.

Saggūpaganti, deva, puññaṃkammaṃ nāmetaṃ saggūpaṃ hoti. Yaññe dhananti yaññadhaṇaṃ, ayameva vā paṭho. Sakhāti ummādanṭīpi mama saḥāyikā, tvampi saḥāyako. Pitaroti brahmāno. Sabbeti na kevalaṃ devabrahmānova, sabbe raṭṭhavāsinopi maṃ passatha, “bho, saḥāyakassa bhariyā saḥāyikā iminā gehe katā”ti nindeyyuṃ. Na hetadhammanti na hi etaṃ adhammikaṃ. Yaṃ te mayāti yasmā mayā sā tuyhaṃ dinnā, tasmā etaṃ adhammoti na vadissanti. Satanti santānaṃ buddhādīnaṃ khantimettābhāvanāsīlācārasaṅkhātāni dhammāni suvaṇṇitāni samuddavelāva duraccayāni, tasmā yathā samuddo velaṃ nātikkamati, evamahampi sīlavelaṃ nātikkamissāmīti vadati.

Āhuneyyo mesīti, mahārāja, tvaṃ mama āhunapāhunasaṅkārassānucchaviko. Dhātā vidhātā casi kāmapāloti tvaṃ mama, deva, dhāraṇato dhātā issariyasukhassa vidahanato vidhātā icchitapatthitānaṃ kāmānaṃ pālanato kāmapālo. Tayī hutāti tuyhaṃ dinnā. Kāmena meti mama kāmena mama patthanāya ummādanṭiṃ paṭicchāti evaṃ abhipārako rañño deti. Rājā “na mayhaṃ attho”ti paṭikkhipati.

Bhūmiyaṃ patitaṃ sākuṇikapacchiṃ piṭṭhipādena paharitvā aṭaviyaṃ khipantā viya ubhopi naṃ jahanteva. Idāni rājā puna akathanatthāya taṃ santajjento “addhā hī”ti gāthamāha. Tattha kattuputtāti pitāpissa kattāva, tena naṃ evaṃ ālapati. Idaṃ vuttaṃ hoti - addhā tvaṃ ito pubbe mayhaṃ sabbadhammaṃ acari, hitameva vuḍḍhimeva akāsi, idāni pana paṭipakkho hutvā bahuṃ kathesi, “mā evaṃ vippalapasi, añño nu te dvipado naro, ko idha jīvaloke aruṇeyeva sotthikattā, sace hi ahaṃ viya añño rājā tava bhariyāya paṭibaddhacitto abhaviṣṣa, antoarūṇeyeva tava sīsaṃ chindāpetvā taṃ attano ghare kareyya, ahaṃ pana akusalabhayeneva na karomi, tuṇhī hohi, na me etāya attho”ti taṃ santajjesi.

So taṃ sutvā puna kiñci vattaṃ asakkonto rañño thutivasena “tuvaṃ nū”ti gāthamāha. Tassattho - mahārāja, tvaññeva sakalajambudīpe sabbesaṃ narindānaṃ seṭṭho, tvaṃ anuttaro, tvaṃ vinicchayadhammapaveṇidhammasucaritadhammānaṃ gopāyanena dhammagutto, tesāṃ veditattā dhammavidū tvaṃ sumedho, so tvaṃ yaṃ dhammaṃ gopesi, teneva gutto cīraṃ jīva, dhammañca me desehi dhammapālaka, dhammagopaka, rājavarāti.

Atha rājā dhammaṃ desento “tadiṅghā”tiādimāha. Tattha iṅghāti codanatthe nipāto, yasmā maṃ tvaṃ codesi, tasmāti attho. Satanti buddhādīhi sappurisehi āsevitāṃ. Sādhūti sundaro pasattho. Vinicchayapaveṇisucaritadhamme rocetīti dhammaruci. Tādiso hi jīvitaṃ jahantopi akiccaṃ na karoti, tasmā sādhu. Paññāṇavāti ñāṇasampanno. Mittānamaddubbhoti mittassa adussanabhāvo. Ṭhitadhammassāti patiṭṭhitatividhadhammassa. Āsethāti āseyyuṃ nisīdeyyuṃ. Desanāsīsameva cetāṃ, cattāropi iriyāpathe sukhaṃ kappeyyunti ayaṃ panettha attho. Sītacchāyāyāti puttadārañātimittānaṃ sītālāya chāyāya. Saṅghareti sakaghare, attano geheti attho. Adhammabalidaṇḍādīhi anupaddutā sukhaṃ vaseyyunti dasseti. Na cāhametanti, samma abhipāraka, yametaṃ asamekkhitvā kataṃ asādhukammaṃ, etaṃ ahaṃ na rocaṃyāmi. Ye vāpi ñatvānāti ye vā pana rājāno ñatvā tuletva tīretva sayaṃ karonti, tesāhaṃ kammaṃ rocemīti adhippāyo. Upamā imāti imasmiṃ panatthe tvaṃ mayhaṃ imā dve upamā suṇohi.

Jimhanti vaṅkaṃ. Netteti yo gāviyo neti, tasmim̐ jeṭṭhakaṃsabhe. Pagevāti tasmim̐ adhammaṃ carante itarā pajā pageva carati, ativiya karotīti attho. Dhammikoti cattāri agatigamanāni pahāya dhammena rajjaṃ kārento. Amarattanti devattaṃ. Ratananti saviññāṇakāviññāṇakarātanaṃ. Vatthiyanti kāsikavatthameva. Assitthiyoti vātasamagatiassepi uttamarūpadharā itthiyopi. Ratanaṃ maṇikañcāti sattavidharatanañca mahagghabhaṇḍakañca. Abhipālayantīti ālokaṃ karontā rakkhanti. Na tassāti tassa cakkavattirajjassapi hetu na visamaṃ careyyaṃ. Usabhomhīti yasmā ahaṃ sivīnaṃ majjhe jeṭṭhakarājā hutvā jāto, tasmā cakkavattirajjakāraṇampi na visamaṃ carāmīti attho. Netāti mahājanaṃ kusale patiṭṭhāpetvā devanagaraṃ netā, hitakaraṇena tassa hitā, “sivirājā kira dhammacārī”ti sakalajambudīpe ñātattā uggato, samena raṭṭhapālanato raṭṭhapālo. Apacāyamānoti sivīnaṃ porāṇakarājūnaṃ paveṇidhammaṃ apacāyamāno. Soti so ahaṃ tameva dhammaṃ anuvicintayanto tasmā tena kāraṇena attano cittassa vase na vattāmi.

Evaṃ mahāsattassa dhammakathaṃ sutvā abhipārako thutiṃ karonto “addhā”tiādimāha. Nappamajjasīti attanā kathitadhammaṃ nappamajjasi tattheva vattesi. Dhammaṃ pamajjāti dhammaṃ pamussitvā agativasena gantvā. Evaṃ so tassa thutiṃ katvā “dhammaṃ carā”ti dhammacariyāya niyyojento uttaripi dasa

ovādagāthā abhāsi. Tāsamattho heṭṭhā tesakuṇajātake vaṇṇitova.

Evaṃ abhipārakasenāpatinā rañño dhamme desite rājā ummādantiyā
paṭibaddhacittam vinodesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi,
saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale patitṭhāsi. Tadā sunandasārathi ānando
ahosi, abhipārako sārīputto, ummādantī uppalavaṇṇā, sesaparisā buddhaparisā,
sivirājā ahameva ahosinti.

Ummādanti jātakavaṇṇanā dutiyā.

528. Mahābodhi jātakavaṇṇanā

Kim nu daṇḍaṃ kimajinanti idaṃ satthā jetavane viharanto paññāpāramiṃ ārabha
kathesi. Vatthu mahāumaṅgajātake āvi bhavissati. Tadā pana satthā “na, bhikkhave,
idāneva, pubbepi tathāgato paññavā parappavādappamaddanoyevā”ti vatvā atītaṃ
āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kāsiraṭṭhe
asītikoṭivibhavassa udiccabrāhmaṇamahāsālassa kule nibbatti, “bodhikumāro”tissa
nāmaṃ kariṃsu. So vayappatto takkasilāyaṃ uggahitasippo paccāgantvā
agāramajjhe vasanto aparabhāge kāme pahāya himavantapadesaṃ pavisitvā
paribbājapabbajjaṃ pabbajitvā tattheva vanamūlaphalāhāro ciraṃ vasitvā
vassārattasamaye himavantā oruḥa cārikaṃ caranto anupubbena bārāṇasiṃ patvā
rājuyyāne vasitvā punadivase paribbājakasārūppena nagare bhikkhāya caranto
rājadvāraṃ pāpuṇi tamenāṃ sīhapaṇjare tṭhito rājā disvā tassa upasame pasīditvā
taṃ attano bhavanaṃ pavesetvā rājapallaṅke nisīdāpetvā katapaṭisanthāro thokaṃ
dhammakathaṃ sutvā nānaggarasabhojanaṃ dāpesi. Mahāsatto bhattaṃ gahetvā
cintesi - “idaṃ rājakulaṃ nāma bahudosaṃ bahupaccāmittaṃ hoti, ko nu kho mama
uppannaṃ bhayaṃ nittharissatī”ti. So avidūre tṭhitaṃ rājavallabhaṃ ekaṃ
piṅgalasunakhaṃ disvā mahantaṃ bhattapiṇḍaṃ gahetvā tassa dātukāmatākāraṃ
dassesī. Rājā ṇatvā sunakhassa bhājanaṃ āharāpetvā bhattaṃ gāhāpetvā dāpesi.
Mahāsattopi tassa datvā bhattakiccaṃ niṭṭhapesi. Rājāpissa paṭiññaṃ gahetvā
antonagare rājuyyāne paṇṇasālaṃ kāretvā pabbajitaparikkhāre datvā taṃ tattha
vāsāpesi, devasikaṅcassa dve tayo vāre upaṭṭhānaṃ agamāsi. Bhojanakāle pana
mahāsatto niccaṃ rājapallaṅkeyeva nisīditvā rājabhojanaṃ eva bhuñjati. Evaṃ
dvādasa saṃvaccharāni atītāni.

Tassa pana rañño pañca amaccā atthañca dhammañca anusāsanti. Tesu eko
ahetukavādī, eko issarakatavādī, eko pubbekatavādī, eko ucchedavādī, eko
khattavijjavādī. Tesu ahetukavādī “ime sattā saṃsārasuddhikā”ti mahājanaṃ
uggaṇhāpesi. Issarakatavādī “ayaṃ loko issaranimmitto”ti mahājanaṃ uggāṇhāpesi.
Pubbekatavādī “imesaṃ sattānaṃ sukhaṃ vā dukkhaṃ vā uppajjamānaṃ
pubbekateneva uppajjati”ti mahājanaṃ uggāṇhāpesi. Ucchedavādī “ito paralokaṃ
gato nāma natthi, ayaṃ loko ucchijjati”ti mahājanaṃ uggāṇhāpesi. Khattavijjavādī
“mātāpitaropi māretvā attanova attho kātabbo”ti mahājanaṃ uggāṇhāpesi. Te rañño
vinicchaye niyuttā lañjakhādakā hutvā assāmikaṃ sāmikaṃ, sāmikaṃ assāmikaṃ
karonti.

Athekadivasam eko puriso kūtattaparājito mahāsattam bhikkhāya carantam rājageham pavisantam disvā vanditvā, “bhante, tumhe rājagehe bhuñjamānā vinicchayāmacce lañjam gahetvā lokam vināsente kasmā ajjuhekkhatha, idāni pañcahi amaccehi kūtattakārakassa hatthato lañjam gahetvā sāmikova samāno assāmiko kato”ti paridevi. So tasmim kārūññavasena vinicchayam gantvā dhammena vinicchinitvā sāmikaññeva sāmikam akāsi. Mahājano ekappahāreneva mahāsaddena sādhuakāram adāsi. Rājā tam saddam sutvā “kiṃsaddo nāmāya”nti pucchitvā tamattham sutvā katabhattakiccam mahāsattam upanisīditvā pucchi - “bhante, ajja kira vo aṭṭo vinicchito”ti. “Āma, mahārājā”ti. “Bhante, tumhesu vinicchinantesu mahājanassa vuḍḍhi bhavissati, ito paṭṭhāya tumheva vinicchinathā”ti. “Mahārāja, mayam pabbajitā nāma, netam kammam amhākam kamma”nti. “Bhante, mahājane kārūññena kātuṃ vaṭṭati, tumhe sakaladivasam mā vinicchinatha, uyyānato pana idhāgacchantā vinicchayaṭṭhānam gantvā pātova cattāro aṭṭe vinicchinatha, bhutvā uyyānam gacchantā cattāro, evam mahājanassa vuḍḍhi bhavissati”ti. So tena punappunam yāciyamāno “sādhū”ti sampaṭicchitvā tato paṭṭhāya tathā akāsi.

Kūtattakārakā okāsam na labhiṃsu. Tepi amaccā lañjam alabhantā duggatā hutvā cintayimṃsu - “bodhiparibbājakassa vinicchinanakālato paṭṭhāya mayam kiñci na labhāma, handa nam ‘rājaveriko’ti vatvā rañño antare paribhinditvā mārāpessāmā”ti. Te rājānam upasaṅkamitvā, “mahārāja, bodhiparibbājako tumhākam anattakāmo”ti vatvā asaddahantena raññā “sīlavā esa ñāṇasampanno, na evam karissati”ti vutte, “mahārāja, tena sakalanagaravāsino attano hatthe katvā kevalam amheyeva pañca jane kātuṃ na sakkā, sace amhākam vacanam na saddahatha, tassa idhāgamanakāle parisam olokethā”ti āhaṃsu. Rājā “sādhū”ti sīhapañjare ṭhito tam āgacchantam olokento parivāram disvā attano aññāṇena aṭṭakārakamanusse “tassa parivārā”ti maññamāno bhijjitvā te amacce pakkosāpetvā “kinti karomā”ti pucchi. “Gaṇhāpetha nam, devā”ti. “Oḷārikam aparādham apassantā katham gaṇhāmā”ti. “Tena hi, mahārāja, pakatiparihāramassa hāpetha, tam parihāyantam disvā paṇḍito paribbājako kassaci anārocetvā sayameva palāyissati”ti.

Rājā “sādhū”ti vatvā anupubbena tassa parihāram parihāpesi. Paṭhamadivasam tāva nam tucchapallaṅkeyeva nisīdāpesum. So tucchapallaṅkam disvāva rañño paribhinnabhāvam ñatvā sayameva uyyānam gantvā tam divasameva pakkamitukāmo hutvāpi “ekantena ñatvā pakkamissāmī”ti na pakkāmi. Athassa punadivase tucchapallaṅke nisinnassa raññopakati bhattañca aññañca gahetvā missakabhattam adaṃsu. Tatiyadivase mahātalam pavisitum adatvā sopānasīseyeva ṭhapetvā missakabhattam adaṃsu. So tampi ādāya uyyānam gantvā bhattakiccam akāsi. Catutthadivase heṭṭhāpāsāde ṭhapetvā kaṇḍakabhattam adaṃsu. So tampi gahetvā uyyānam gantvā bhattakiccam akāsi. Rājā amacce pucchi - “bodhiparibbājako sakkāre parihāpītepi na pakkamati, kinti nam karomā”ti? “Deva, na so bhattatthāya carati, chattatthāya pana carati. Sace bhattatthāya careyya, paṭhamadivasameva palāyeyyā”ti. “Idāni kiṃ karomā”ti? “Sve ghātāpetha nam, mahārājā”ti. So “sādhū”ti tesaññeva hatthe khagge ṭhapetvā “sve antaradvāre ṭhatvā pavisantassevassa sīsam chinditvā khaṇḍākhāṇḍikam katvā kañci ajānāpetvā vaccakuṭiyam pakkhipitvā nhatvā āgaccheyyāthā”ti āha. Te “sādhū”ti sampaṭicchitvā “sve āgantvā evam karissāmā”ti aññamaññam vicāretvā evam attano nivesanam agamaṃsu.

Rājāpi sāyaṃ bhuttabhojano sirisayane nipajjitvā mahāsattassa guṇe anussari. Athassa tāvadeva soko uppajji, sarīrato sedā muccimso, sayane assāsaṃ alabhanto aparāparaṃ parivatti. Athassa aggamahesī upanipajji, so tāya saddhiṃ sallāpamattampi na kari. Atha naṃ sā “kiṃ nu kho, mahārāja, sallāpamattampi na karotha, api nu kho me koci aparādho atthī”ti pucchi. “Natthi devi, apica kho bodhiparibbājako kira amhākaṃ paccatthiko jātoti tassa sve ghātanatthāya pañca amacce āṇāpesiṃ, te pana naṃ māretvā khaṇḍākhāṇḍikaṃ katvā vaccakūpe pakkhipissanti, so pana amhākaṃ dvādasa saṃvaccharāni bahuṃ dhammaṃ desesi, ekāparādhopissa mayā paccakkhato na diṭṭhapubbo, parapattiyena hutvā tassa mayā vadho āṇatto, tena kāraṇena socāmi”ti. Atha naṃ sā “sace te deva so paccatthiko jāto, taṃ ghātento kiṃ socasi, paccatthikaṃ nāma puttampi ghātetvā attano sotthibhāvo kātabbova, mā socitthā”ti assāsesi. So tassā vacanena paṭiladdhassāso niddaṃ okkami.

Tasmiṃ khaṇe koleyyako piṅgalasunakho taṃ kathaṃ sutvā “sve mayā attano balenassa jīvitaṃ dātuṃ vaṭṭatī”ti cintetvā punadivase pātova pāsādā oruyha mahādvāraṃ āgantvā ummāre sīsaṃ katvā mahāsattassa āgamanamaggaṃ olokontova nipajji. Tepi amaccā pātova khaggahatthā āgantvā dvārantare aṭṭhaṃsu. Bodhisattopi velaṃ sallakkhetvā uyyānā nikkhamma rājadvāraṃ āgañchi. Atha naṃ sunakho disvā mukhaṃ vivaritvā catasso dāṭhā dassetvā “kiṃ tvaṃ, bhante, jambudīpatale aññattha bhikkhaṃ na labhasi, amhākaṃ rājā tava māraṇatthāya pañca amacce khaggahatthe dvārantare ṭhapesi, mā tvaṃ nalāṭena maccuṃ gahetvā āgami, sīghaṃ pakkamā”ti mahāsaddena viravi. So sabbarutaññutāya tamatthaṃ ṇatvā tatova nivattitvā uyyānaṃ gantvā pakkamanatthāya parikkhāre ādiyi. Rājā sīhapañjare ṭhito taṃ āgacchantaṃ gacchantañca disvā “sace ayaṃ mama paccatthiko bhavēyya, uyyānaṃ gantvā balaṃ sannipātāpetvā kammaṃsajjo bhavissati. No ce, attano parikkhāre gahetvā gamanasajjo bhavissati, jānissāmi tāvassa kiriya”nti uyyānaṃ gantvā mahāsattaṃ attano parikkhāre ādāya “gamissāmi”ti paṇṇasālato nikkhantaṃ caṅkamanakoṭiyaṃ disvā vanditvā ekamantaṃ ṭhito paṭhamaṃ gāthamāha -

- 124.** “Kiṃ nu daṇḍaṃ kimajinaṃ, kiṃ chattaṃ kimupāhanaṃ;
Kimaṅkusañca pattañca, saṅghāṭiñcāpi brāhmaṇa;
Taramānarūpohāsi, kiṃ nu patthayase disa”nti.

Tassattho - bhante, pubbe tvaṃ amhākaṃ gharaṃ āgacchanto daṇḍādīni na gaṇhāsi, ajja pana kena kāraṇena daṇḍaṃca ajinaṃca chattupāhanañca mattikapasibbakolambanaaṅkusañca mattikapattañca saṅghāṭiñcāti sabbepeṃ parikkhāre taramānarūpo gaṇhāsi, kataraṃ nu disaṃ patthesi, kattha gantukāmosīti pucchi.

Taṃ sutvā mahāsatto “ayaṃ attanā katakammaṃ na jānātīti maññati, jānāpessāmi na”nti dve gāthā abhāsi -

125. “Dvādaśetāni vassāni, vusitāni tavantike;
Nābhijānāmi soṇena, piṅgalenābhikūjitaṃ.
126. “Svāyaṃ dittova nadati, sukkadāṭhaṃ vidaṃsayam;
Tava sutvā sabhariyassa, vītasaddhassa maṃ patī”ti.

125-126. Tattha abhikūjitanti etena tava sunakhena evaṃ mahāvīravena viravitaṃ na jānāmi. Ditto vāti dappito viya. Sabhāriyassāti tava sabhāriyassa mama māraṇatthāya pañcannaṃ amaccānaṃ āṇattabhāvaṃ kathentassa sutvā “kiṃ tvaṃ aññattha bhikkhaṃ na labhasi, rañña te vadho āṇatto, idha māgacchī”ti dittova nadati. Vītasaddhassa maṃ patīti mamantare vigatasaddhassa tava vacanaṃ sutvā eva nadatīti āha.

Tato rājā attano dosaṃ sampaṭicchitvā taṃ khamāpento catutthaṃ gāthamāha -

127. “Ahu esa kato doso, yathā bhāsasi brāhmaṇa;
Esa bhiyyo pasīdāmi, vasa brāhmaṇa māgamā”ti.

Tattha bhiyyoti saccaṃ mayā evaṃ āṇattaṃ, ayaṃ me doso, esa panāhaṃ idāni adhikataṃ tayi pasīdāmi, idheva vasa, mā aññattha gamīti.

Taṃ sutvā mahāsatto, “mahārāja, paṇḍitā nāma tādīsena parapattiyena apaccakkhakārinā saddhiṃ na vasantī”ti vatvā tassa anācāraṃ pakāsento āha -

128. “Sabbaseto pure āsi, tatopi sabalo ahu;
Sabbalohitako dāni, kālo pakkamituṃ mama.
129. “Abbhantaraṃ pure āsi, tato majjhe tato bahi;
Purā niddhamanā hoti, sayameva vajāmahaṃ.
130. “Vītasaddhaṃ na seveyya, upadānaṃvanodakaṃ;
Sacepi naṃ anukhaṇe, vāri kaddamagandhikaṃ.
131. “Pasannameva seveyya, appasannaṃ vivajjaye;
Pasannaṃ payirupāseyya, rahadaṃvudakatthiko.
132. “Bhaje bhajantaṃ purisaṃ, abhajantaṃ na bhajjaye;
Asappurisadhammo so, yo bhajantaṃ na bhajjati.
133. “Yo bhajantaṃ na bhajati, sevamānaṃ na sevati;
Sa ve manussapāpiṭṭho, migo sākhasito yathā.
134. “Accābhikkhaṇasaṃsaggā, asamosaraṇena ca;
Etena mittā jīranti, akāle yācanāya ca.
135. “Tasmā nābhikkhaṇaṃ gacche, na ca gacche cirāciraṃ;
Kālena yācaṃ yāceyya, evaṃ mittā na jiyare.
136. “Aticiraṃ nivāsena, piyo bhavati appiyo;
Āmanta kho taṃ gacchāma, purā te homa appiyā”ti.

128-136. Tattha sabbasetoti, mahārāja, paṭhamameva tava nivesane mama odano sabbaseto ahosi, yaṃ tvaṃ bhuñjasi, tameva dāpesīti attho. Tatoti tato pacchā paribhedakānaṃ vacanaṃ gahetvā tava mayi virattakāle sabalo missakodano jāto. Dānīti idāni sabbalohitako jāto. Kāloti aguṇaññussa tava santikā idāni mama pakkamituṃ kālo. Abbhantaranti paṭhamamā mama abbhantaraṃ āsanaṃ āsi, alaṅkatamahātaṃhi ussitasetacchatte rājapallaṅkeyeva maṃ nisīdāpesuṃ. Majjheti sopānamatthake. Purā niddhamanā hotīti yāva gīvāyaṃ gahetvā nikkadḍhanā na

hoti.

Anukhaṇeti sacepi anudakaṃ udapānaṃ patto puriso udakaṃ apassanto kalalaṃ viyūhitvā anukhaṇeyya, tathāpi taṃ vāri kaddamagandhikaṃ bhavēyya, amanuññaṭāya na piveyya, tatheva vītasaddhaṃ payirupāsantena laddhapaccayāpi parittā ceva lūkhā ca, amanuññaṃ aparibhogārahāti attho. Pasannanti patiṭṭhitasaddhaṃ. Rahadanti gambhīraṃ mahārahadaṃ. Bhajantanti attānaṃ bhajantameva bhajeyya. Abhajantanti paccatthikaṃ. Na bhajjāyati na bhajeyya. Na bhajjātīti yo puriso attānaṃ bhajantaṃ hitacittaṃ puggalaṃ na bhajati, so asappurisaḍḍhammo nāmāti. Manussapāpiṭṭhoti manussalāmaḥ patikuṭṭho sabbapaccimaḥ. Sākhassitoti makkaṭṭho.

Accābhikkhaṇasaṃsaggāti ativiya abhiṇhasaṃsaggena. Akāleti ayuttappattakāle parassa piyaḥaṇḍaṃ yācanaṃ mittā jīranti nāma, tvampi aticiraṃ nivāsena mayi mittiṃ bhindī. Tasmāti yasmā accābhikkhaṇasaṃsaggena asamosaraṇena ca mittā jīranti, tasmā. Cīrācīranti cīrakālaṃ vītināmetvā ciraṃ na gacche na upasaṅkameyya. Yācanti yācītappaṃ bhaṇḍakaṃ yuttakāle yāceyya. Na jīyareti evaṃ mittā na jīranti. Purā te homa appiyāti yāva tava appiyā na homa, tāva āmantetvāva taṃ gacchāmāti.

Rājā āha -

137. “Evaṃ ce yācamānaṃ, añjaliṃ nāvabujjhasi;
Paricāraṇaṃ satāṃ, vacanaṃ na karosi no;
Evaṃ taṃ abhiyācāma, puna kayirāsi pariyāya”nti.

Tattha nāvabujjhasīti sace, bhante, evaṃ yācantaṃ mayā kataṃ añjaliṃ na jānāsi, na paṭiggaṇhasīti attho. Pariyāyanti puna idhāgamaṇāya ekavāraṃ kareyyāsīti yācati.

Bodhisatto āha -

138. “Evaṃ ce no viharataṃ, antarāyo na hessati;
Tuyhaṃ vāpi mahārāja, mayhaṃ vā raṭṭhavaddhana;
Appēva nāma passema, ahoraṭṭānamaccaye”ti.

Tattha evaṃ ce notī sace, mahārāja, evaṃ nānā hutvā viharantānaṃ amhākaṃ antarāyo na hessati, tuyhaṃ vā mayhaṃ vā jīvitaṃ pavattissatīti dīpeti. Passemāti api nāma passeyyāma.

Evaṃ vatvā mahāsatto rañño dhammaṃ desetvā “appamatto hohi, mahārājā”ti vatvā uyyānā nikkhamitvā ekasmiṃ sabhāgaṭṭhāne bhikkhāya caritvā bārāṇasito nikkhamma anupubbena himavantokāsameva gantvā kiñci kālaṃ vasitvā puna otaritvā ekaṃ paccantaḡāmaṃ nissāya araññe vasi. Tassa pana gatakalato paṭṭhāya te amaccā puna vinicchaye nisīditvā vilopaṃ karontā cintayimāsu - “sace mahābodhiparibbājako punāgamissati, jīvitaṃ no natthi, kiṃ nu khvassa anāgamanakāraṇaṃ kareyyāmā”ti. Atha nesaṃ etadahosi - “ime sattā paṭibaddhaṭṭhānaṃ nāma jahitūṃ na sakkonti, kiṃ nu khvassa idha paṭibaddhaṭṭhāna”nti. Tato “rañño aggamahe”ti nātva “ṭhānaṃ kho panetaṃ vijjati, yaṃ so imaṃ nissāya āgaccheyya, paṭikacceva naṃ mārāpessāmā”ti te rājānaṃ etadavocaṃ - “deva, imasmiṃ divase nagare ekā kathā sūyatī”ti. “Kiṃ kathā nāmā”ti? “Mahābodhiparibbājako ca kira devī ca aññamaññaṃ

sāsanapaṭisāsanam pesenti”ti. “Kinti katvā”ti? Tena kira deviyā pesitam “sakkā nu kho attano balena rājānam mārāpetvā mama setacchattam dātu”nti. Tāyapissa pesitam “rañño māraṇam nāma mama bhāro, mahābodhiparibbājako khippam āgacchatū”ti rājā tesam punappunam kathentānam saddahitvā “idāni kiṃ kattabba”nti pucchitvā “deviṃ māretum vaṭṭati”ti vutte anupaparikkhitvāva “tena hi nam tumheva māretvā khaṇḍākhaṇḍikam chinditvā vaccakūpe khipathā”ti āha. Te tathā karimsu. Tassā māritabhāvo sakalanagare pākaṭo ahosi.

Athassā cattāro puttā “iminā no niraparādhā mātā mārītā”ti rañño paccatthikā ahesum. Rājā mahābhayappatto ahosi. Mahāsatto paramparāya tam pavattiṃ sutvā cintesi - “ṭhapetvā maṃ añño te kumāre saññāpetvā pitaram khamāpetum samattho nāma natthi, rañño ca jīvitaṃ dassāmi, kumāre ca pāpato mocessāmi”ti. So punadivase paccantagāmaṃ pavisitvā manussehi dinnaṃ makkaṭamaṃsam khāditvā tassa cammaṃ yācitvā gahetvā assamapade sukkhāpetvā niggandham katvā nivāsesipi pārupesipi aṃsepi ṭhapesi. Kiṃkāraṇā? “Bahūpakāro me”ti vacanattāya. So tam cammaṃ ādāya anupubbena bārāṇasiṃ gantvā kumāre upasaṅkamtvā “pitughātakammaṃ nāma dāruṇam, tam vo na kātabbam, ajarāmaro satto nāma natthi, aham tumhe aññamaññaṃ samagge karissāmicceva āgato, tumhe mayā pahite sāsane āgaccheyyāthā”ti kumāre ovaditvā antonagare uyyānam pavisitvā makkaṭacammaṃ attharitvā silāpaṭṭe nisīdi.

Atha nam uyyānapālako disvā vegena gantvā rañño ārocesi. Rājā sutvāva sañjātasomanasso hutvā te amacce ādāya tattha gantvā mahāsattam vanditvā ekamantaṃ nisīditvā paṭisanthāram kātuṃ ārabhi. Mahāsatto tena saddhiṃ asammoditvā makkaṭacammameva parimajji. Atha nam evamāha - “bhante, tumhe maṃ akathetvā makkaṭacammameva parimajjatha, kiṃ vo idaṃ mayā bahūpakāratarā”nti? “Āma mahārāja, bahūpakāro me esa vānaro, ahamassa piṭṭhe nisīditvā vicariṃ, ayaṃ me pānīyaghaṭam āhari, vasanaṭṭhānam sammajji, ābhisamācārikavattapaṭivattaṃ mama akāsi, aham pana attano dubbalacittatāya assa maṃsam khāditvā cammaṃ sukkhāpetvā attharitvā nisīdāmi ceva nipajjāmi ca, evaṃ bahūpakāro esa mayha”nti. Iti so tesam vāde bhindanattāya vānaracamme vānaravohāram āropetvā tam tam pariyaṃ sandhāya imaṃ katham kathesi. So hi tassa nivutthapubbattā “piṭṭhe nisīditvā vicari”nti āha; tam aṃse katvā pānīyaghaṭassa āhaṭapubbattā “pānīyaghaṭam āharī”ti āha; tena cammena bhūmiyaṃ sammatṭhapubbattā “vasanaṭṭhānam sammajji”ti āha; nipannakāle tena cammena piṭṭhiyā, akkantakāle pādānam phuṭṭhapubbattā “vattapaṭivattaṃ me akāsī”ti āha. Chātakāle pana tassa maṃsam labhitvā khāditattā “aham pana attano dubbalacittatāya tassa maṃsam khādi”nti āha.

Tam sutvā te amaccā “pāṇātipāto tena kato”ti saññāya “passatha, bho, pabbajitassa kammaṃ, makkaṭam kira māretvā maṃsam khāditvā cammaṃ gahetvā vicarati”ti paṇiṃ paharitvā parihāsamaṃsu. Mahāsatto te tathā karonte disvā “ime attano vādabhedanattāya mama cammaṃ ādāya āgatabhāvaṃ na jānanti, jānāpessāmi ne”ti ahetukavādiṃ tāva āmantetvā pucchi - “āvuso, tvaṃ kasmā maṃ parihasasi”ti? “Mittadubbhikammaṃ ceva pāṇātipātassa ca katattā”ti. Tato mahāsatto “yo pana gatiyā ceva diṭṭhiyā ca te saddahitvā evaṃ kareyya, tena kiṃ dukkaṭa”nti tassa vādam bhindanto āha -

139. “Udīraṇā ce saṃgatyā, bhāvāyamanuvattati;
Akāmā akaraṇīyaṃ vā, karaṇīyaṃ vāpi kubbatī;

Akāmakaraṇīyamhi, kvidha pāpena lippati.

140. “So ce attho ca dhammo ca, kalyāṇo na ca pāpako;
Bhoto ce vacanaṃ saccaṃ, suhato vānaro mayā.

141. “Attano ce hi vādassa, aparādhaṃ vijāniyā;
Na maṃ tvaṃ garaheyyāsi, bhoto vādo hi tādiso”ti.

139-141. Tattha udīraṇāti kathā. Saṃgatyāti saṃgatiyā channaṃ abhijātinaṃ taṃ taṃ abhijātiṃ upagamanena. Bhāvāyamanuvattatīti bhāvena anuvattati, karaṇatthe sampadānaṃ. Akāmāti akāmena anicchāya. Akaraṇīyaṃ vā karaṇīyaṃ vāpīti akattabbaṃ pāpaṃ vā kattabbaṃ kusalaṃ vā. Kubbatīti karoti. Kvidhāti ko idha. Idaṃ vuttaṃ hoti - tvaṃ ahetukavādī “natthi hetu natthi paccayo sattānaṃ saṃkilesāyā”tiādidiṭṭhiko, ayaṃ loko saṃgatiyā ceva sabhāvena ca anuvattati pariṇamati, tattha tattha sukhadukkhaṃ paṭisaṃvedeti. Akāmakova pāpaṃ vā puññaṃ vā karotīti vadasi, ayaṃ tava udīraṇā sace tathā, evaṃ sante akāmakaraṇīyasmiṃ attano dhammatāya pavattamāne pāpe ko idha satto pāpena lippati, sace hi attanā akatena pāpena lippati, na koci na lippeyyāti.

So ceti so ahetukavādasāṅkhāto tava bhāsitattho ca atthajotako dhammo ca kalyāṇo na ca pāpako. “Ahetū appaccayā sattā saṃkilissanti, sukhadukkhaṃ paṭisaṃvediyantī”ti idaṃ bhoto vacanaṃ saccaṃ ce, suhato vānaro mayā, ko ettha mama dosoti attho. Vijāniyāti, samma, sace hi tvaṃ attano vādassa aparādhaṃ jāneyyāsi, na maṃ garaheyyāsi. Kiṃkāraṇā? Bhoto vādo hi tādiso, tasmā ayaṃ mama vādaṃ karotīti maṃ pasamseyyāsi, attano pana vādaṃ ajānanto maṃ garahasīti.

Evaṃ mahāsatto taṃ niggaṇhitvā appaṭibhāṇaṃ akāsi. Sopi rājaparisati maṅkubhūto pattakkhandho nisīdi. Mahāsattopi tassa vādaṃ bhinditvā issarakatavādiṃ āmantetvā “tvaṃ, āvuso, maṃ kasmā parihasasi, yadi issaranimmitavādaṃ sārato paccesi”ti vatvā āha -

142. “Issaro sabbalokassa, sace kappeti jīvitaṃ;
Iddhiṃ byasanabhāvañca, kammaṃ kalyāṇapāpakaṃ;
Niddesakārī puriso, issaro tena lippati.

143. “So ce attho ca dhammo ca, kalyāṇo na ca pāpako;
Bhoto ce vacanaṃ saccaṃ, suhato vānaro mayā.

144. “Attano ce hi vādassa, aparādhaṃ vijāniyā;
Na maṃ tvaṃ garaheyyāsi, bhoto vādo hi tādiso”ti.

142-144. Tattha kappeti jīvanti sace brahmā vā añño vā koci issaro “tvaṃ kasiyā jīva, tvaṃ gorakkhenā”ti evaṃ sabbalokassa jīvitaṃ saṃvidahati vicāreti. Iddhiṃ byasanabhāvañcāti issariyādibhedā iddhiyo ca ñātivināsādikaṃ byasanabhāvañca sesaṇca kalyāṇapāpakaṃ kammaṃ sabbaṃ yadi issarova kappeti karoti. Niddesakārīti yadi tassa niddesaṃ āṇattimeva seso yo koci puriso karoti, evaṃ sante yo koci puriso pāpaṃ karoti, tassa issarena katattā issarova tena pāpena lippati. Sesaṃ purimanayeneva veditabbaṃ. Yathā ca idha, evaṃ sabbattha.

Iti so ambatova muggaraṃ gahetvā ambaṃ pātentō viya issarakaraṇeneva
issarakatavādaṃ bhinditvā pubbekatavādiṃ āmantetvā “tvam, āvuso, maṃ kiṃ
parihasasi, yadi pubbekatavādaṃ saccaṃ maññasī”ti vatvā āha -

145. “Sace pubbekatahetu, sukhadukkhaṃ nigacchati;
Porāṇakaṃ kataṃ pāpaṃ, tameso muccate iṇaṃ;
Porāṇaka iṇamokkho, kvidha pāpena lippati.
146. “So ce attho ca dhammo ca, kalyāṇo na ca pāpako;
Bhoto ce vacanaṃ saccaṃ, suhato vānaro mayā.
147. “Attano ce hi vādassa, aparādhaṃ vijāniyā;
Na maṃ tvam garaheyyāsi, bhoto vādo hi tādiso”ti.

145-147. Tattha pubbekatahetūti pubbakatahetu purimabhava
katakammakāraṇeneva. Tameso muccate iṇanti yo vadhabandhādīhi dukkhaṃ
pāpuṇāti, yadi so yaṃ tena porāṇakaṃ kataṃ pāpaṃ, taṃ idāni iṇaṃ muccati, evaṃ
sante mamaṃ esa porāṇakaiṇato mokkho, anena hi makkaṭena pubbe paribbājakena
hutvā ahaṃ makkaṭo samāno māretvā khādito bhavissāmi, svāyaṃ idha
makkaṭattaṃ patto mayā paribbājakattaṃ pattenā māretvā khādito bhavissati, ko
idha pāpena lippatīti.

Iti so tassapi vādaṃ bhinditvā ucchedavādiṃ abhimukhaṃ katvā “tvam, āvuso, ‘itthi
dinna’ntiādīni vatvā ‘idheva sattā ucchijjanti, paralokaṃ gatā nāma natthī’ti
maññaṃāno kasmā maṃ parihasasī”ti santajjetvā āha -

148. “Catunnaṃyevupādāya, rūpaṃ sambhoti pāṇinaṃ;
Yato ca rūpaṃ sambhoti, tatthevānupagacchati;
Idheva jīvati jīvo, pecca pecca vinassati.
149. “Ucchijjati ayaṃ loko, ye bālā ye ca paṇḍitā;
Ucchijjamāne lokamhi, kvidha pāpena lippati.
150. “So ce attho ca dhammo ca, kalyāṇo na ca pāpako;
Bhoto ce vacanaṃ saccaṃ, suhato vānaro mayā.
151. “Attano ce hi vādassa, aparādhaṃ vijāniyā;
Na maṃ tvam garaheyyāsi, bhoto vādo hi tādiso”ti.

148-151. Tattha catunnanti pathavīādīnaṃ bhūtānaṃ. Rūpanti rūpakkhandho.
Tatthevāti yato taṃ rūpaṃ sambhoti, nirujjhanakālepi tattheva anupagacchati. Iminā
tassa “cātumahābhūtiko ayaṃ puriso yadā kālaṃ karoti, tadā pathavī pathavīkāyaṃ
anupeti anupagacchati, āpo... tejo... vāyo vāyokāyaṃ anupeti anupagacchati, ākāsaṃ
indriyāni saṅkamanti, āsandhipaṇḍamā purisā mataṃ ādāya gacchanti, yāva ālāhanā
padāni paññāyanti, kāpotakāni atṭhīni bhavanti, bhasmantā āhutiyo, dattupaññattaṃ
yadidaṃ dānaṃ, tesāṃ tucchā musā vilāpo, ye keci atthikavādaṃ vadanti, bāle ca
paṇḍite ca kāyassa bheda ucchijjanti vinassanti, na honti paraṃ maraṇā”ti imaṃ
diṭṭhiṃ patitṭhāpesi. Idhevāti imasmimyeva loke jīvo jīvati. Pecca pecca vinassatīti
paraloke nibbatto satto gativasena idha anāgantvā tattheva paraloke vinassati
ucchijjati. Evaṃ ucchijjamāne lokasmim ko idha pāpena lippatīti.

Iti so tassapi vādaṃ bhinditvā khattavijjavādiṃ āmantetvā “tvaṃ, āvuso,
'mātāpitaropi māretvā attano attho kātabbo'ti imaṃ laddhiṃ ukkhipitvā vicaranto
kasmā maṃ parihasasī'ti vatvā āha -

- 152.** “Āhu khattavidā loke, bālā paṇḍitamānino;
Mātaraṃ pitaraṃ haññe, atho jeṭṭhampi bhātaraṃ;
Haneyya puttadāre ca, attho ce tādiso siyā'ti.

Tattha khattavidāti khattavijjā, ayameva vā pāṭho. Khattavijjācariyānaṃ etaṃ
nāmaṃ. Bālā paṇḍitamāninoti bālā samānāpi “paṇḍitā mayaṃ attano
paṇḍitabhāvaṃ pakāsemā'ti maññaṃ mānā paṇḍitamānino hutvā evamāhu. Attho ceti
sace attano yathārūpo koci attho siyā, na kiñci parivajjeyya, sabbaṃ haneyyevāti
vadanti, tvampi nesamā aññataroti.

Evaṃ tassa laddhiṃ patiṭṭhapetvā attano laddhiṃ pakāseto āha -

153. “Yassa rukkhassa chāyāya, nisīdeyya sayeyya vā;
Na tassa sākhaṃ bhañjeyya, mittadubbho hi pāpako.
154. “Atha atthe samuppanne, samūlamapi abbahe;
Attho me sambalenāpi, suhato vānaro mayā.
155. “So ce attho ca dhammo ca, kalyāṇo na ca pāpako;
Bhoto ce vacanaṃ saccaṃ, suhato vānaro mayā.
156. “Attano ce hi vādassa, aparādhaṃ vijāniyā;
Na maṃ tvaṃ garaheyyāsī, bhoto vādo hi tādiso'ti.

153-156. Tattha ambho khattavida amhākaṃ pana ācariyā evaṃ vaṇṇayanti. Attanā
paribhuttacchāyassa rukkhassapi sākhaṃ vā paṇṇaṃ vā na bhañjeyya. Kiṃkāraṇā?
Mittadubbho hi pāpako. Tvaṃ pana evaṃ vadesi - “atha atthe samuppanne
samūlamapi abbahe'ti, mama ca pātheyyena attho ahosi, tasmā sacepesa mayā
hato, tathāpi attho me sambalenāpi, suhato vānaro mayā.

Evaṃ so tassapi vādaṃ bhinditvā pañcasu tesu apaṭibhānesu nisinnesu rājānaṃ
āmantetvā, “mahārāja, tvaṃ ime pañca raṭṭhavilopake mahācore gahetvā vicarasi,
aho bālo, evarūpānañhi saṃsaggena puriso diṭṭhadhammikampi samparāyikampi
mahādukkhaṃ pāpuṇeyyā'ti vatvā rañño dhammaṃ desento āha -

157. “Ahetuvādo puriso, yo ca issarakuttiko;
Pubbekatī ca ucchedī, yo ca khattavido naro.
158. “Ete asappurisā loke, bālā paṇḍitamānino;
Kareyya tādiso pāpaṃ, atho aññaṃ kārāye;
Asappurisaṃsaggo, dukkhanto kaṭukudrayo'ti.

157-158. Tattha tādīsoti, mahārāja, yādisā ete pañca diṭṭhigatikā, tādiso puriso
sayampi pāpaṃ kareyya. Yvāssa vacanaṃ suṇāti, taṃ aññaṃ kārāye. Dukkhaṇtoti
evarūpehi asappurisehi saddhiṃ saṃsaggo idhalokepi paralokepi dukkhanto

kaṭukudrayova hoti. Imassa panatthassa pakāsanattham “yāni kānici, bhikkhave, bhayāni uppajjanti, sabbāni tāni bālato”ti suttaṃ āharitabbaṃ. Godhajātaka-sañjīvajātaka- akittijātakādīhi cāyamatto dīpetabbo.

Idānī opammadassanavasena dhammadesanaṃ vaḍḍhento āha -

159. “Urabbharūpena vakassu pubbe, asaṃkito ajayūthaṃ upeti;
Hantvā uraṇiṃ ajikaṃ ajañca, utrāsavitvā yenakāmaṃ paleti.
160. “Tathāvidheke samaṇabrāhmaṇāse, chadanaṃ katvā vañcayanti manusse;
Anāsakā thaṇḍilaseyyakā ca, rajojallaṃ ukkuṭikappadhānaṃ;
Pariyāyabhattaṇca apānakattā, pāpācārā arahanto vadānā.
161. “Ete asappurisā loke, bālā paṇḍitamānino;
Kareyya tādiso pāpaṃ, atho aññampi kāraye;
Asappurisasamsaggo, dukkhanto kaṭukudrayo.
162. “Yamāhu natthi vīriyanti, ahetuñca pavadanti ye;
Parakāraṃ attakārañca, ye tucchaṃ samavaṇṇayum.
163. “Ete asappurisā loke, bālā paṇḍitamānino;
Kareyya tādiso pāpaṃ, atho aññampi kāraye;
Asappurisasamsaggo, dukkhanto kaṭukudrayo.
164. “Sace hi vīriyaṃ nāssa, kammaṃ kalyāṇapāpakaṃ;
Na bhare vaḍḍhakiṃ rājā, napi yantāni kāraye.
165. “Yasmā ca vīriyaṃ atthi, kammaṃ kalyāṇapāpakaṃ;
Tasmā yantāni kāreti, rājā bharati vaḍḍhakiṃ.
166. “Yadi vassasataṃ devo, na vasse na himaṃ pate;
Ucchijjeyya ayaṃ loko, vinasseyya ayaṃ pajā.
167. “Yasmā ca vassatī devo, himañcānuphusāyati;
Tasmā sassāni paccanti, raṭṭhañca pālite ciraṃ.
168. “Gavaṃ ce taramānānaṃ, jimhaṃ gacchati puṇḍavo;
Sabbā tā jimhaṃ gacchanti, nette jimhaṃ gate sati.
169. “Evameva manussesu, yo hoti seṭṭhasammato;
So ce adhammaṃ carati, pageva itarā pajā;
Sabbam raṭṭhaṃ dukhaṃ seti, rājā ce hoti adhammiko.
170. “Gavaṃ ce taramānānaṃ, ujum gacchati puṇḍavo;
Sabbā gāvī ujum yanti, nette ujum gate sati.
171. “Evameva manussesu, yo hoti seṭṭhasammato;
So sace dhammaṃ carati, pageva itarā pajā;
Sabbam raṭṭhaṃ sukhaṃ seti, rājā ce hoti dhammiko.
172. “Mahārukkhassa phalino, āmaṃ chindati yo phalaṃ;

Rasañcassa na jānāti, bījañcassa vinassati.

173. “Mahārukkhūpamaṃ raṭṭhaṃ, adhammena pasāsati;
Rasañcassa na jānāti, raṭṭhañcassa vinassati.
174. “Mahārukkhassa phalino, pakkaṃ chindati yo phalaṃ;
Rasañcassa vijānāti, bījañcassa na nassati.
175. “Mahārukkhūpamaṃ raṭṭhaṃ, dhammena yo pasāsati;
Rasañcassa vijānāti, raṭṭhañjassa na nassati.
176. “Yo ca rājā janapadaṃ, adhammena pasāsati;
Sabbosadhīhi so rājā, viruddho hoti khattiyo.
177. “Tattheva negame hiṃsaṃ, ye yuttā kayavikkaye;
Ojādānabalīkāre, sa kosena virujjhati.
178. “Pahāravarakhettaññū, saṅgāme katanissame;
Ussite hiṃsayamaṃ rājā, sa balena virujjhati.
179. “Tattheva isayo hiṃsaṃ, saññate brahmacārino;
Adhammacārī khattiyo, so saggena virujjhati.
180. “Yo ca rājā adhammaṭṭho, bhariyaṃ hanti adūsikaṃ;
Luddhaṃ pasavate ṭhānaṃ, puttehi ca virujjhati.
181. “Dhammaṃ care jānapade, negamesu balesu ca;
Isayo ca na hiṃseyya, puttadāre samaṃ care.
182. “Sa tādiso bhūmipati, raṭṭhapālo akodhano;
Sapatte sampakampeti, indova asurādhipo”ti.

159-182. Tattha vakassūti vako assu, assūti nipātamattaṃ. Idaṃ vuttaṃ hoti - mahārāja, pubbe eko urabbharūpo vako ahosi, tassa naṅguṭṭhamattameva dīghaṃ, taṃ pana so antarasattimhi pakkhipitvā urabbharūpena asaṃkito ajayūthaṃ upeti. Tattha uraṇikañca ajikañca ajañca hantvā yenakāmaṃ paleti. Tathāvidheketi tathāvidhā eke samaṇabrāhmaṇā pabbajjālīṅgena chadanaṃ katvā attānaṃ chādetvā madhuravacanādīhi hitakāmā viya hutvā lokaṃ vañcenti. “Anāsakā”tiādi tesāṃ chadanassa dassanatthaṃ vuttaṃ. Ekacce hi “mayaṃ anāsakā na kiñci āhāremā”ti manusse vañcenti, apare “mayaṃ thaṇḍilaseyyakā”ti. Aññesaṃ pana rajojallaṃ chadanaṃ, aññesaṃ ukkuṭikappadhānaṃ, te gacchantāpi uppatitvā ukkuṭikāva gacchanti. Aññesaṃ sattāhadasāhādivārabhojanasaṅkhātaṃ pariyāyabhattachadanaṃ, apare apānakattā honti, “mayaṃ pānīyaṃ na pivāmā”ti vadanti. Arahanto vadānāti pāpācārā hutvāpi “mayaṃ arahanto”ti vadantā vicaranti. Etehi, mahārāja, ime vā pañca janā hontu aññe vā, yāvanto diṭṭhigatikā nāma, sabbepi ete asappurisā. Yamāhūti ye āhu, ye vadanti.

Sace hi vīriyaṃ nāssāti, mahārāja, sace ñāṇasampayuttaṃ kāyikacetasikavīriyaṃ na bhaveyya. Kammanti kalyāṇapāpakaṃ kammampi yadi na bhaveyya. Na bhareti evaṃ sante vaḍḍhakiṃ vā aññe vā kārake rājā na poseyya, napi yantānīti napi tehi

sattabhūmikapāsādādīni yantāni kāreyya. Kiṃkāraṇā? Vīriyassa ceva kammaṣṣa ca abhāvā. Ucchijjeyyāti, mahārāja, yadi ettakaṃ kālaṃ neva devo vasseyya, na himaṃ pateyya, atha kappuṭṭhānakālo viya ayaṃ loko ucchijjeyya. Ucchedavādinā kathitaniyāmena pana ucchedo nāma natthi. Pāliteti pālayati.

“Gavaṃ ce”ti catasso gāthā rañño dhammadesanāyameva vuttā, tathā “mahārukkhassā”tiādikā. Tattha mahārukkhassāti madhuraambarukkhassa. Adhammenāti agatigamanena. Rasañcassa na jānātīti adhammiko rājā raṭṭhassa rasaṃ ojaṃ na jānāti, āyasampattiṃ na labhati. Vinassatīti suññaṃ hoti, manussā gāmanigame chaḍḍetvā paccantaṃ pabbatavisamaṃ bhajanti, sabbāni āyamukhāni pacchijjanti. Sabbosadhīhīti sabbehi mūlatacapattapupphaphalādīhi ceva sappinavanītādīhi ca osadhehi virujjhati, tāni na sampajjanti. Adhammikarañño hi pathavī nirojā hoti, tassā nirojatāya osadhānaṃ ojaṃ na hoti, tāni rogañca vūpasametum na sakkonti. Iti so tehi viruddho nāma hoti.

Negameti nigamavāsikuṭumbike. Hiṃsanti hiṃsanto pīlento. Ye yuttāti ye kayavikkaye yuttā āyānaṃ mukhā thalajalapathavāṇijā, te ca hiṃsanto. Ojadānabalīkāreti tato tato bhaṇḍāharaṇasuṅkadānavasena ojadānañceva chabhāgadasabhāgādibhedam baliñca karonte. Sa kosenāti so ete hiṃsanto adhammikaṛājā dhanadhaññehi parihāyanto kosena virujjhati nāma. Pahāravarakhettaññūti “imasmiṃ ṭhāne vijjhitaṃ vaṭṭatī”ti evaṃ pahāravaraṇaṃ khettaṃ jānante dhanuggahe. Saṅgāme katanissameti yuddhe sukatakamme mahāyodhe. Ussiteti uggate paññāte mahāmatte. Hi sayanti evarūpe sayaṃ vā hiṃsanto parehi vā hiṃsāpento. Balenāti balakāyena. Tathāvidhañhi rājānaṃ “ayaṃ bahukāre attano rajjadāyakepi hiṃsati, kimaṅgaṃ pana amhe”ti avasesāpi yodhā vijahantiyeva. Iti so balena viruddho nāma hoti.

Tatheva isayo hiṃsanti yathā ca negamādayo, tattheva esitaguṇe pabbajite akkosanapaharaṇādīhi hiṃsanto adhammacārī rājā kāyassa bhedaṃ apāyameva upeti, sagge nibbattitum na sakkotīti saggena viruddho nāma hoti. Bhariyaṃ hanti adūsikanti attano bāhucchāyāya vaḍḍhitaṃ puttadhītāhi saṃvaḍḍhaṃ sīlavatiṃ bhariyaṃ mittapatirūpakānaṃ corānaṃ vacanaṃ gahetvā māreti. Luddhaṃ pasavate ṭhānanti so attano nirayūpapattiṃ pasavati nipphādeti. Puttehi cāti imasmiññeva attabhāve attano puttehi saddhiṃ virujjhatīti.

Evamassa so tesam pañcannaṃ janānaṃ kathaṃ gahetvā deviyā māritabhāvañca puttānaṃ viruddhabhāvañca sandhimukhe coram cūlāyaṃ gaṇhanto viya kathesi. Mahāsatto hi tesam amaccānaṃ niggaṇhanañca dhammadesanañca deviyā tehi māritabhāvassa āvikaraṇatthañca tattha anupubbena kathaṃ āharitvā okāsaṃ katvā etamatthaṃ kathesi. Rājā tassa vacanaṃ sutvā attano aparādhaṃ jāni. Atha naṃ mahāsatto “ito paṭṭhāya, mahārāja, evarūpānaṃ pāpānaṃ kathaṃ gahetvā mā puna evamakāsī”ti vatvā ovdanto “dhammaṃ care”tiādimāha.

Tattha dhammaṃ careti, mahārāja, rājā nāma janapadaṃ adhammikenā balinā apīlento janapade dhammaṃ careyya, sāmike asāmike akaronto negamesu dhammaṃ careyya, aṭṭhāne akilamento balesu dhammaṃ careyya. Vadhabandhaakkosaparibhāse pariharanto paccaye ca nesam dadanto isayo na vihiṃseyya, dhītaro yuttaṭṭhāne patiṭṭhāpento putte ca sippāni sikkhāpetvā sammā pariharanto bhariyaṃ issariyavossaggaalāṅkāradānasammānanādīhi anuggaṇhanto puttadāre samaṃ careyya. Sa tādīsoti so tādīso rājā paveniṃ abhinditvā dhammena

samena rajjaṃ kārento rājāṇāya rājatejena sapatte sampakampeti tāseti cāleti.
“Indovā”ti idaṃ upamatthaṃ vuttaṃ. Yathā asure jetvā abhibhavitvā t̥hitakālato
paṭṭhāya asurādhipoti saṅkhyāṃ gato indo attano sapattabhūte asure kampesi, tathā
kampetīti.

Evāṃ mahāsatto rañño dhammaṃ desetvā cattāropi kumāre pakkosāpetvā ovaditvā
rañño katakammaṃ pakāsetvā rājānaṃ khamāpetvā “mahārāja, ito paṭṭhāya
atuletvā paribhedakānaṃ kathaṃ gahetvā mā evarūpaṃ sāhasikakammaṃ akāsi,
tumhepi kumārā mā rañño dubbhitthā”ti sabbesaṃ ovādaṃ adāsi. Atha naṃ rājā āha
- “ahaṃ, bhante, tumhesu ca deviyaṃ ca aparajjhanto ime nissāya etesaṃ kathaṃ
gahetvā etaṃ pāpakammaṃ kariṃ, ime pañcapi māremī”ti. Na labbhā, mahārāja,
evaṃ kātunti. Tena hi tesāṃ hatthapāde chedāpemīti. Idampi na labbhā kātunti. Rājā
“sādhū, bhante”ti sampāṭicchitvā te sabbasaṃharaṇe katvā
pañcacūḷākaraṇagaddūlabandhanagomayāsīñcanehi avamānetvā raṭṭhā pabbājesi.
Bodhisatto tattha katipāhaṃ vasitvā “appamatto hohī”ti rājānaṃ ovaditvā
himavantāṃyeva gantvā jhānābhiññā nibbattetvā yāvajīvaṃ brahmavihāre bhāvetvā
brahmalokūpago ahosi.

Satthā imaṃ desanaṃ āharitvā “na, bhikkhave, idāneva, pubbepi tathāgato
paññavāyeva parappavādappamaddanoyevā”ti vatvā jātakaṃ samodhānesi “tadā
pañca diṭṭhigatikā
pūraṇakassapamakkhaligosālapakudhakaccānaajitakesakambalanigaṇṭhanāṭaputtā
ahesuṃ, piṅgalasunakho ānando, mahābodhiparibbājako pana ahameva ahosi”nti.

Mahābodhijātakavaṇṇanā tatiyā.

Jātakuddānaṃ -

Saṇiḷṇikamavhayano paṭṭhamo, dutiyo pana saummadantivaro;
Tatiyo pana bodhisirīvhayano, kathitā pana tīṇi jinena subhāti.

Paṇṇāsanipātavaṇṇanā niṭṭhitā.

ΠΑΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΥΤΗ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η παρούσα μετάφραση αποτελεί μέρος του PaliVerse Project, της πρώτης πλήρους και ενιαίας αγγλικής μετάφρασης του Κανόνα Πάλι, μαζί με τα Σχόλια (Aṭṭhakathā) και τα Υποσχόλια (Ṭīkā) και συνοδεύεται από διαδραστικά εργαλεία μελέτης. Το PaliVerse είναι ένα έργο σε εξέλιξη. Οι μεταφράσεις που δημιουργούνται με τεχνητή νοημοσύνη βελτιώνονται συνεχώς μέσω αναθεωρήσεων και σχολίων από ειδικούς. Το παρόν κείμενο αποτελεί την πιο πρόσφατη μετάφραση κατά την ημερομηνία λήψης.

Ημερομηνία δημιουργίας PDF: 14 Σεπτεμβρίου 2026

ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΑΘΕΣΕΤΕ ΤΗΝ ΠΗΓΗ

PaliVerse (2026). Σχόλια. Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια. 5. Η συλλογή των μικρών κειμένων. 15. Σχόλια για το βιβλίο των ιστοριών γέννησης-2. 18. Το βιβλίο των πενήντα έχει ανακτηθεί από το paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος
Κέντρο Μελέτης και Πρακτικής Βουδισμού Τεραβάδα
Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία εγγεγραμμένη στην Ελλάδα
Το παρόν PDF μπορεί να διανέμεται ελεύθερα για σκοπούς μελέτης και πρακτικής.

PaliVerse.org